

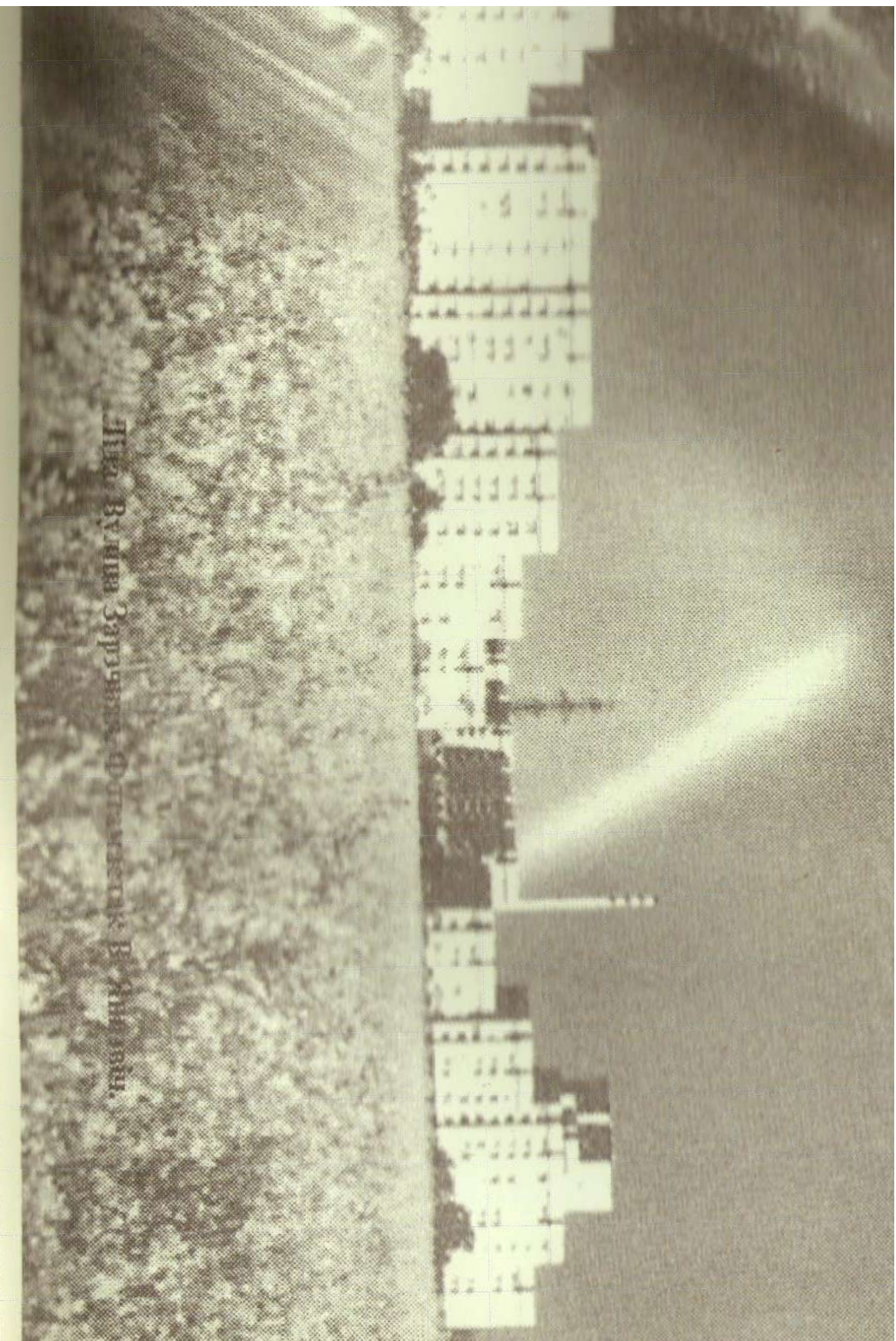
До людських муру

№2-3

Літературно-мастаккі
часопіс

Иль. В.И. Записки. Отделение В.И.И.И.

Шаноўныя лідзяне!

Перад вамі новы выпуск літаратурна-мастацкага часопіса "Ад лідскіх муроў". У сілу розных прычынаў яго выданне затрымалася, але сабралася вельмі шмат матэрыялаў і мы, каб нагнаць прапушчанае, выдаём здвоены нумар у павялічаным аб'ёме.

У гэты раз значна зменены склад аўтараў. Перавага аздадзена тым, хто не друкаваўся, і ў першую чаргу моладзі, халі шмат "старажылаў" нашага часопіса. Разам з тым шмат якія творы не ўвайшлі па розных прычынах. Таму мы па-стараемся змясціць нешта з іх у наступным нумары. Але папярэджваем, што выхад наступнага часопіса плануецца праз тры месяцы і фармавацца ён будзе па іншаму больш сур'ёзнаму прынцыпу. Мы адвядзём пэўнае месца творам пачаткоўцаў і маладых аўтараў. Для аўтараў са стажам мы паведамім, што перастаём друкаваць усіх у алфавітным парадку, а будзем выбіраць лепшыя і найбольш значныя творы, вяртаючыся тым самым да звыклых прынцыпаў літаратурных часопісаў. Мы просім нашых расейскамоўных паэтаў і пісьменнікаў дасылаць свае творы ў перакладзе на беларускую мову. Рэдакцыя не заўсёды мае магчымасць для перакладу, і не заўсёды мае час узгадняць пераклады з аўтарамі, хоць па меры магчымасці будзе гэта рабіць. Мы просім пры дасылцы ваіх твораў поштай пазначаць: "У часопісе "Ад лідскіх муроў" і падаваць кароткія звесткі пра сябе. Частка матэрыялаў не трапіла ў зборнік, менавіта, таму, што не было зразумела, хто і для чаго іх прыслаў. Мы чакаем васна старонках нашага часопіса.

Рэдактар.

Ад лідскіх муроў.

Заснавальнік:

Лідскіе
літаратурна-
мастацкае
аб'яднанне "Рунь."

Выдавец:

Станіслаў Суднік

Рэдактар:

Марына Маєла

Адрас рэдакцыі:

г.Ліда-2, п/с 7

Наклад:

299 асобнікаў

Выданне з'здзейснена

пры дапамозе

Гарадзенскага

грамадскага

аб'яднання

"Ратуша"

Вокладка Міхася

Бурачэўскага

Дызайн Арцёма

Судніка

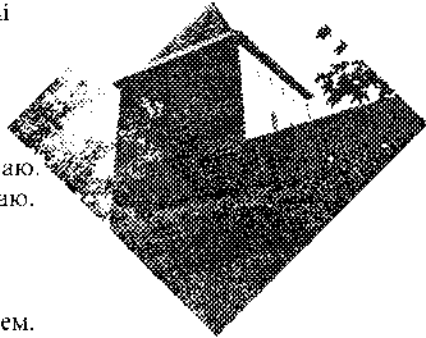
Наш край

Тут, у нашым родным Краі
Не баімся воўчай зграі.
Злая сіла, кыш у мох!
З намі Нёман, з намі Бог.

Мы не можам жыць без Краю.
Мы не можам — хата з краю.
Наша хата, наш народ.
З намі Нёман, з намі Бог.

Мы вандруем родным Краем.
Мы за Край не паміраем.
Быў тут вораг, тут і здох.
З намі Нёман, з намі Бог.
8.09.1997г.

Дануга Бічоль.

Ад людскіх муроў

Лідскі літаратурна-мастацкі
часопіс

№ 2 - 3

г. Ліда
1999 г

*Першыя паэт, які напісаў
пра Ліду*

Яд лідскіх
дуры

Данута Бічэль

Замова

Цвіце лілея,
а на далоні
цвіце маленькі
сыноч Антонік.

У зорнай тоці
цвіце лілея,
Святы Антоці
цябе саграе.

То вецер етогне,
віхор - бяздомнік,
То хвора тоне ...
Вітай, Антонік!

Расці пры озы,
Алёлак Божы!
Расці вясёлы,
З табой Анёты!

Ад людскіх
муроў

Анёлы Гародні

Сяджу перад Фарным Касцёлам
пры Богу на лаўцы.
Гародня віруе наўкола
на шыцы.

Старасца час незваротны.
Яму не належаць
Анёлы спрадвечкай Гародні
на вежах ...

І выпнаны з дому сабачка,
і люд гэты просты ...
і я, і над Крыжам жабрачка,
мы есстры...

Але прыбядняцца чаго там!
Мая гэта лаўка.
Звініць ва мне Боская моц
і ласка.
19.10.97г.

Сяброўства

Сябраваць хацела з табой,
нібы ўлетку расінка з травой.
Ты таксама сябруеш са мной,
як сабака з балонкай малой.

А вялікі сабака не дзеліць
свой барыш з некім напалалам.
У яго нехта косткай пацрліць,
ён згрызе сваю костачку сам.

А вялікі сабака не мае
кожны дзень імат касцей за душой.
Напанаце -- ён імат напаткае,
то падзеліцца з сучкай чужой.

У Лідскім Замку

*Яд лідскіх
муроў*

Што ж тварылася ў Лідскім Замку?
Тут чужынец і рукаўся ў брамку.
Вежы замка ўзрывалі шведы.
Лепш бы іх гэты край не ведаў.

Пералётны хан Тыхтамыш
начаваў за мурам, як мыш,
і ханала спу яго войску,
але Вігаўт іх завёў на Ворсклу...

Сцены замка, як верныя служкі,
не дачылі смяротных страт,
як паставілі воі Касцюшкі
васемнаццаць вольных гармат...

Ад падворку і да скляпення
непарушна ў зьяне ляглі
упрытык сотні тысяч каменяў
і мноства лёгкіх цаглян ...

У Лідзейцы апрыскаваюць скроні
жаўрукі, што ўнялі з-пад хмар.
Абмялілі рачулку коні
крыжакоў і беглых татар.

* * *

Калі паміж мной і Духам Святым
ніякая моц не паўстане,
тады не збірайце з лісточкаў вады,
тады не марнуйце світанне.

Калі ж і да сноў, дзе спачыла любоў
прасочыцца Божае Слова,
Тады сапраўды пазбіраемся зноў
на Светлае Свята Хрыстова.
27.07.1997г.

Яд лідскіх
душоў

Восень

Вяжу сукенку на жыццё або на смерць.
Пакуль жывая, тоіцца надзея,
што нехта на мяне яе надзене,
Шчо я магу сама сябе раздзець.

Пайшлі адсюль ніякія сябры.
Смерць не прыходзіць. Ёй кутка не маю.
У тым гаі галінак наламаю,
хай на памінку топчацца вятры.

Хачала ўлетку чорнай смакаты,
дзён-пустацветаў, выдуманай цноты,
бяссоннай, беспатольнай адзіноты.
Тут настаю над абразом святым.

Іду сабе да Касцёла

Іду сабе да Касцёла,
дарогі не выбіраю,
а крылы майго Анёла
нясуць мяне. як да Раю.

Святы Францішак Ксавяры
цямрэч прайсці дапаможа.
Дас мне Свягой Вячэры
Мой Збаўца Адзіны Божа.

І сэрца маё не стыгне
за мястэчкам Лідай,
і продкі мас ў Святыя
пасланы маёй малітвай.

5.09.1997г.

Дрэвы

Мае вы жывыя арэлі!
Каго вы гайдалі, грэлі?
Каму ўсміхаліся ў квецце —
мае зялёныя дзеці?

*Яд лідскіх
муроў*

З абмытай дажджом лістотаі,
прыкуты сваёй самотай,
вы ў хмаркі ўзляталі ўпотаі,
вы птахаў вучылі лёгаць.

Як Божа са сну падыме,
Малю - беражы іх, Божа!
Вам гожа пабыць худымі
і доўга таўсець вам гожа.

12.04.98г.

Я думала

Вось дрэвы ...
Яны не мае.
Адна я ў бяссоні начамаі
спакойна даўно іх вачамаі,
і ветрык мне знак падае.

Я думала -- знікнуць, як дым,
пакінуць наш Край камуністы,
ён стане прасторны, празрысты,
наш Край будзе нам не чужым.

Я думала - будзе святлей,
не гэтак бяздольна, астрожна.
Тут грэба ступаць асцярожна.
Ну, што ж, пачакаем далей.

19.04.98г.

Яд лідскіх
муроў

Сон

На святой вадзіцы гагавала каву.
Смакавала каву, ціхую забаву.
Смакавала каву, скідвала навалу,
а як скінула — спаткала светлага Купалу.

Каву смакавала, ды лягчэй заснула,
ды зусім не чула гарадскога гула.
У нябыт лавандравала,
там і сон спаткала,
а каб лёгенька прагнуцца,
там і быў Купала.

Я з Купалам танцавала
польку - небыліцу.
Толькі ў кніжках і чыгала:
спрытны быў, як быццам.
Надказаў у сне радочак
грэба ж сну і збыцца.
Згагавала чорнай кавы
на святой вадзіцы.

19.04.98г.

Мама і тата

Ах, мае сонейкі — мама і тата.
Я нарадзілася — я вінавата.
Гролі сабой у гняздзечку-пасцелі.
бо пачалі мяне, а не хацелі.

12.06.1997г.

Сяргей Астраўцоў

Ад лідскіх
муроў

Лекцыя аб каталонскай літаратуры

Пагасла святло.

На нядаўнія Каляды, якія ў нас адзначаюцца двойчы, у хаце пашлілі ўсе свечкі і інных прыдбаць яшчэ не паручыліся.

За дзвярыма ўзнікла гаманя і неўзабаве скончылася. Суседзі пераканаліся, напэўна, што цемра ў кватэрах запануе надоўга. Я адшмаргнуў на кухонным акне фіранкі, запаліў фэржку і згатаваў каву.

Тамная вечаера. Не інакш.

У мяне быў госць, запрошаны гэтак, атрымлівалася, недарэчна. Але раней ён не мог адгукнуцца на маю прапанову прысвяціць адвечорак літаратурнай гутарцы за кубкам чорнага напою. Не я адзін жалаў бачыць яго ў сябе.

Мы пасядзелі ў няёмкасці і пагадзіліся на тым, каб апрагнуцца ды пайсці на станцыю пела. Часу яшчэ застава-лася багата. Мой шаноўны запрашэнец вяртаўся да сябе ў Беласток. Рэчы ўжо былі на месцы, у багажні. Нават зважаючы на мытны дагляд ды ўсякую іншую ваджаніну, якую мусіш ператрываць перад ад'ездам за мяжу, нам можна было не спяшацца.

Зіма падарылася цёплай, як ніколі датуль. За ўвесь яе час снегу не бачылі бадай зусім. Хто-ніхто яшчэ ўздыхаў са шкадобаю, марачы аб лютых маразах і пчырай зіме. Ды марна. Мы з беластоцкім панам чуліся ёмка нават ля ёдкай чорнай ракі, што дыхала, жыла ў нас у нагах, каля вымураванага берага.

“Соквана”.

Ён памаўчаў. “Рэкі ў гарадах мне заўжды нагадваюць яе”.

“Няма толькі букністаў з кніжкамі”.

Ён не адказаў.

Мне болей не было чаго дадаць. Успомніўся толькі пачатковы радок з верша “Парыж не бачыў я ніколі”.

Ад лідскіх луроў

Ён прызнаўся, што яму напісывалі праслухаць курс лекцый у Сарбоне. Аб еўрапейскіх літаратурах. Натуральна, заходніх. Беларуская не вылучаецца.

Знянацку ён зрабіў крок набок і стаў спускацца да вады, намацаваючы падэшвамі прыступкі.

У адным з чоўнаў пехта сядзеў.

“Вечар добры, пане Хароне”.

“Карачун мая фамілія, каб вы зналі”, — адказаў незнаёмец на траянцы.

“На той бераг можна?”. Мяне пытанне амаль не здзівіла, толькі трохі пацешыла абыякавая гатоўнасць, з якой гаспадар чоўна неспадзявана згадзіўся з шалёнай прапановай.

Мы крыху прыгінаючыся, спусціліся ў спод. Вясляр, накорпаўшыся ў кіліях, адакнуў замок, бразнуўшы ланцугом.

Вызваліўшыся з кайданаў, човен трапіў да знявольі валадарнай імклівай плыні.

“Крывіч, Ангон”.

“Ён хіба вучыўся тамака...”

“Не зусім так. Ён цікавіўся каталонскай літаратурай. Мне спатыкалася ягоная нататка ў адным міжваенным выданні”.

“Каталонія... гэта ў Іспаніі”.

“Краі з тысячагадовай гісторыяй. Як і наш. Шлях народаў часам супадаюць, як пры пільным вывучэнні геаграфічнай карты — абрысы адлеглых паміж сабой дзяржаў і дзяржавак”.

“Мова будзе аб гісторыі?”

“Не зусім. Колькі заўваг пра гісторыю, адбітую ў прыгожым пісьменстве”.

Увесь час ён размаўляў моваю польскіх беларусаў, г.зн. засмечанай паланізмамі. Цяжкаватай на слых яшчэ і праз сваё польскае гучанне.

Я не ставіў сабе за мэту перадаць яе асаблівасці, пішучы гэтыя радкі. Па-першае, каб пісаць нейкай гаворкай, трэба ёю жыць. А да таго ж ад часу размовы мінуў блізу год, і з памяці сцерліся фарбы словаў. Утрываліся толькі змест гаворанага і самі падзеі, згадзіцца, крыху небудзёныя.

“Яны страцілі незалежнасць у пятнаццатым стагоддзі. Як і чэхі. Толькі ў 1859 годзе былі адноўлены гэтак званыя “Кветкавыя гульні”. Пазычныя саборніцтвы. Кожны паэта

чытаў тры свае вершы. Пра Балькаўнчыну, веру і каханне”.

Яму давалася перапыніцца. Човен шкрабнуў сподам камяні. Карму пачало хіліць пышню, але човен ужо зачэпіў бераг. Мы, не згаворчаючыся, выскачылі. Вузкая стужка сярэдрэчнага астраўца, загрузашчатага выкінутым вадой камешнем, нагадвала крушню.

Наці вясляр гучна высмаркаўся і запаліў папіросу. Калі ён палез па пачак у кішэнь, мне на хвіліу зрабілася цяжкавата. Я моўчкі пасмяяўся за сябе.

Дагэтуль, па дарозе сюды, госць распавядаў пра жыццё ў Польшчы. Пра імклівы рост цэнаў, курсе валют у адносінах да “златуўвкі”. Я ведаў, што ён сздзіў па навуку коштам эмігранцкага фонду Льва Сапегі. Мне найболей карцела даведацца менавіта пра гэта. Але ён апавядаў аб літаратуры далёкага народа. Я не наважваўся яго пераняняць.

“Занядбаную мову пачалі адкрываць наоў.”

Нядошняя іспанская дзяржава гібела ў пэндзе, бачачы толькі ў снах колішнюю сваю магутнасць.

Каталонскі Ренесанс выглядаў на падобным тле досыць кашчунным. Штосьці накітавалі балю на руінах. Вайна за калоніі праіграна. Тысячы забітых маладзёнаў, мільёны змарнаваных на порах цесстаў.

Не кожны меў смеласць тады, каб прызнацца публічна, што спавядае ідэі адраджэнскага руху. Імперыя хворая, а ўкраіна гэтым часам спывае свае жынцялюбныя аптымістычныя гімны!..”

Каменюкаваты ланік. Прыхамаць струменяў, што, падзяляючыся ў гэтым месцы надвоє, расцяжарваліся ад прынесенага здалёк другу, каб мкнуць далей навыперадкі.

Аснач сядзеў на куцінках і моўчкі націў. А госць змерваў няроўнымі крокамі наверхню астраўца, пераступаючы праз камьлі. Апавядаў негаропка, з паўзамі, зварогамі да мяне. Апошнія мелі збольшага рытарычны характар, таму мне даводзілася адно ківаць галавою на знак згоды. У ягоных наводзінах угадвалася некаторая схільнасць да афектацыі. А ўсё разам нагадвала сплічны маналог пры ўдзеле двух бязмоўных статыстаў.

Уражанне падмацоўвалі два пэрагі “дэкарацыў”. паміж якіх у пясчын праточным рэчывам плыла рака. Камі стаяць супраць плыні, дык лавабоч па грудках угадваліся рэшткі вяжы

*Ад людскіх
душоў*

10 *Лідскіх
муроў*

са старасвецкай гравюры з лацінскім падпісам. На процьлеглым баку краявід быў мёртвым. Змрочнасці яму надавалі паралелаграмы збудаванняў з часоў сямігодкі.

Тым часам ён пачаў гаварыць аб моўным унармаванні. Словы яго падмацоўваліся ўжо вядомымі мне прыкладамі. “Вялікаму Адаму польская прэса рабіла закіды за ягоныя беларусізмы”. — “Сваяк французскага паэта “польскага” паходжання ваяваў з рэдакцыяй “Нашай Нівы” за ўласны погляд на правапіс”. Нарэшце апошні перадваенны год. У Пенярбурзе нікому яшчэ не вядомым студэнтам універсітэта прачытаны грунтоўны даклад аб будучай першай граматыцы беларусаў. У далёкай жа Барселоне якраз выйшлі з друку славутыя “Арфаграфічныя нормы”. Самавітая праца аб упарадкаванні лексікі, сінтаксісу ды арфаграфіі каталонскай мовы.

Пазней яшчэ адна перамога: адкрыццё Інстытута нацыянальных даследаванняў з навуковай бібліятэкай пры ім. Сотні і сотні тамоў, і ў іх — праца па гісторыі, мове, літаратуры...

Вада навокал рабацела. Цемра рабіла бераг зусім далёкім. Мы зноў плылі, падпарадкоўваючыся плыні.

Насоўваюся вялізны вядук маста. Моўчкі, ні без нутранага напружання, мы мінулі яго і неўзабаве прысталі да берага.

Выбраўшыся на зямлю і зрабіўшы каля двух дзесяткаў крокаў наперад, я патрапіў на нізкі аселя мураваны паркан.

“Яўрэйскія магілы”, — упершыню ззаду прамовіў наш маўчун - лодачнік, прамовіў неяк гугнява, бо трымаў у зубах недакурак.

Я гэтага месца не ведаў і ніколі дагэтуль тут не быў.

Да мяне падышоў госць. “Той чалавек, пра якога мы згадалі, пасхаў у 19-м годзе да Парыжа з адказнай ўрадавай місіяй. Тамака ён пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай. Ужо пазней, пасля лагераў, яна насялілася ў вашым горадзе. Жыла самотна і гэтак жа намерла.

Яна пахавана на гэтых могілках. Але я прыходзіў сюды ўчора ўдзень і магілы не знайшоў”.

Дзядзька прыняў грошы са словам: “Дзякуем”.

Падняўшыся наверх, мы спынілі на мосце прыватную

*Ад лідскі
муроў*

таксоўку. Ён ужо сніпаўся. На развітанне сказаў штосьці пра тое, што ў дзень свайго патрона Сэн-Жордзі каталонцы дораць адзін аднаму кнігі. Зразумела, на каталонскай мове.

Ён не мог ведаць, што не адгледзе начным цягліком. Яго затрымалі ў мытні, каб скласці пратакол за спробу перавезці праз мяжу валізу кніжак, якія, па траінай заўвазе службоўца, “в нашых кніжных магазінах нікто не пакупае”.

Лямпачка, на радасць, запалілася. Вярнуўшыся дахаты, я праішоў у свой накой і пачаў вымаць з шафы кнігі. Пагартаўшы некаторыя, высветліў для сябе колькі цікавых рэчаў.

Перадусім, мяне здзівіла, што слова “каталінгва” грэцкага, а не лацінскага паходжання, як я заўсёды думаў. Атрымлівалася, што назва аднакарэннага з ім краю літаральна азначае “сусвет”. Мой край — мой сусвет. Вось які народ каталонцы.

Я стаў праглядаць тамок каталонскай гісторыі і спыніўся на 1939 годзе. Страга пасля грамадзянскай вайны сваёй нядоўгай аўтаноміі. Большасць літаратараў зпынаюцца ў вышнанні. Удалечы ад родных берагоў. Шмат хто — да апошніх сваіх дзён. Іхныя магілы засталіся на чужыне.

Аднак яны здолелі захаваць літаратуру, мову, калі на Балькаўнічліне тая трагілі над забарону. Гэта былі напраўду пчырыя пісьменнікі.

Нікто з іх не чакаў падачак. Легкавых аўто, ордонаў з банцікамі ...

І дагэтуль мне незразумела, чаму тады, у той год усе нашы засталіся ў Вільні. Крывіч, якога яны зняважліва абзывалі ў сваіх газетках “нацдэмам”, выйінаў сустракаць іх з восеньскімі кветкамі. То быў апошні дзень, калі яго бачылі.

Праўда, адзінкам зноў пашанцавала. Ці не самы таленавіты быў наогул у пасцы і спраўна лісаў вернілкі пра Яго. Але да каталонскае літаратуры гэта ўжо не мае аніякага дачынення.

ід лідскіх
муроў

Мар'ян Баяровіч

Жанчыне *романс-прызнанне*

Я люблю цябе так, што жыву, як у сне.
Тваё імя мне ранкам світанне
Сярод белага дня і ў начной цішыні
Паўтараю я гэта прызнанне.

Кожны дзень і цяпер цябе бачыць хачу.
Зразумей, што сапраўднае гэта жаданне.
Пазвані, я прыйду, прыбягу, прылячу,
Ты мне - свежага ветру дыханне.

Ты мой першы прамень пасля доўгіх начэй.
Ясны дзень пасля цемры мраістай,
Водар летніх садоў і крынічны ручэй,
Дзе вада з цяплынёю празрыста.

Я цяпло тваіх рук зберагу назаўжды.
Захаваю салюкасць няшчоты падзей.
Ты мне вельмі патрэбна, заставайся і будзь
Маёй Верай, Любоўю, Надзеяй!

*Яд лідскіх
дураў*

А куды мы ідзём...

Не даклічашся болей, не кліч,
Бо на сэрцы імжа і зався.
Леніа мне чыстых начуціаў нався,
Я свае без кахання развяся.

Я цяпер праі табою раб.
Мне мінулае ўспомніць сорам,
І чаго я цягаўся да баб,
Да старых, што гадоў за сораб.

Сэрца б горкіх не ведала раі.
І не быў бы ў роздум закуты.
Я навек бы забыў рэстаран,
І крынгальнасці водар агруты.

Я б гарэжкі не браў бы і ў рот,
Але дзе там...?!
Калі смака і стома,
Бо што дзень у жыцці паварот,
А куды мы ідзём — невядома!

Тост за жанчын

Наводле Фазу Аліева

Калі я планета,
Талы жанчына неба пада мною.
Якая вечна корміць шар зямны
Пяшчотай і цеплынёй сваёю.

А калі сам я — неба,
Яна ў ім Сонца і пачатак усяго,
Рухомага, гучнога і жывога,
Таго, што тычыцца яго.

*Ад людскіх
муроў*

Калі крынічка я,
Яна вада бурлівая ў горных высах.
Відовіпчца цяма смутней,
Калі ручэйі маўчыць -- ён высах!

Калі арол я,
Яна патрэбна ў маім палёце,
Як спадарожніца мая,
Як крылы ў дружным узлёце.

Хачу заўжды, каб было неба,
Хачу, каб сонца кожны дзень свяціла.
Зачу, каб сэрца маладзіла
Бурлівая крынічная вада.

Хачу, каб узяцеў арол туды,
Дзе цяруны з маланкаю бяруць пачын.
А гэта значыць,
Што тост мой — за жанчыні!

Янка Брында

Ад людскіх
мураў

Мая Радзіма!

Мая Радзіма, як цябе кахаю,
Безпакутнае трыванне табе я жадаю;
Ласкі, спакою, шчасця без меры,
Табе самага лепшага жадаю веры!

Жыві ты заўсёды ў сэрцы маім,
І не развейвайся быццам ты дым.
Дзе бы ні быў я: за мяжою, ці ў хаце,
Якое б не меў я бы там і багацце,
Заўсёды жывеш ты ў сэрцы маім!
Жывеш ты ў шчасці, а таксама ў нядолі,
За гэта цябе люблю яшчэ болей.

Беларусь мая кляпатлівая

Беларусь мая кляпатлівая,
Быццам жалюба, пяс жаласлівая.
Колькі ворагаў ты пабачыла,
І ні разу прытомнасць не страціла,
Як не нілчыў цябе вораг дюты,
Ты адпомсціла ім за пакуты,
За любоў, за дзяцей.
Колькі ж тысяч забіў ён людзей?!

І ўсяроўна ты несмяротная,
Бо ў цябе ёсць сіла народная.
Сіла народа – мова душы,
Ласка, свабода, ты ж паглядзі.
Толькі ці доўга будзе для народа:
Мова, край мой, прырода?!
Колькі б не жылі мы з табой,
Беларусь – ты назаўжды край мой!

Ад людскіх
душоў

І не аддам я цябе за граны,
А ні ненавіснікам, аніводнай душы.
Сэрцам сваім прыпаду да цябе я.
І не здарыцца з намі ніякай падзеі.
Колькі б не жылі мы з табой,
Беларусь – ты назаўжды край мой!

Хвала Хрысту!

Езус Хрыстус Уваскрос: Хвала!
Хутка пачасце к нам прыйшло:
У ва ўсіх гімнах п'яём: Хвала!
Песняй усхваляем Яго!

Езус Хрыстус – Збаўца і Паці!
Гэта Ён, прынёс нам навіну:
Веру, ласку і Сам
Ён з любоўю зышоў на зямлю.

Потым даў нам вернасць,
Веру да Духа Святога.
Зноў ж даў міласэрнасць,
І нашырыў веру ў Бога.

Езус Хрыстус - наш Валадар!
Даў Сябе Ён для постаці хлеба
І віно, на Святочны Дар,
І Сам Ён вярнуўся да неба.

Дык збярэмся ж усе мы разам,
Богу класці віншаванне.
“Дзякуй” , - усе Яму скажам,
За Змартвыхпаўстанне!

Ад лідскіх
муроў

Уладзімір Васько

Кавалер

Домік яго стаіць непадалёку ад аўтобусага прыпынку, пры лесе. Ад дарогі ён затулены густым зараснікам сніўняку і старою раскідзістаю антонаўкай, трэспутай пасярэдзіне і расхіленай на два бакі. Абедзве палавіны гэтага дрэва падперты тоўстымі дубовымі рагацінамі, неглыбока ўкапанымі ў зямлю.

Невялікі садочак акаймавае і ўсю пабудову, пакінуўшы толькі вузкую зарослую травой, старую дарожку, якая вядзе на падворак. Ад садочка да лесу ляжыць маленькі лапінак зямлі, на якім гаспадар садзіць бульбу ці сее ячмень.

Паміж гэтымі лапінкамі зямлі і лесам уецца вузкая, наглыбленая ў мурог сцяжынка. Як толькі на прыпынку спыняецца аўтобус і на сцяжынным з'яўляюцца дачнікі, ад доміка гаспадара аддзяляецца стары кудлаты сабака Жаўцяк, і, задраўшы ў гору галаву, доўга і абмякава брэша на прахожых, стараючыся нагадаць ім больш аб сваіх сабачых абавязках, чым напалохаць іх. Усім сваім выглядам ён гаворыць: мая справа брахаць, а ваша ісці і не зважаць на мяне ўвагі.

Адбыўшы павіннасць, Жаўцяк зноў, як толькі аддзяляюцца дачнікі, бяжыць у сваю пасівелую ад сонца і дажджоў будку і кладзецца на праляжалую да дошак салому. Рыпенне тармазоў аўтобуса выпрацавала ў ім умоўны рэфлекс, надуладны якому Жаўцяк паўтарае такое свае аднастайнае сабачасе служэнне на працягу цэлага дня.

Імя гаспадара Аляксея, але завуць яго ўсе проста Ляксея. Язык у Ляксея тонкі і вузкі, як у птушкі, і пры размове заўсёды выскаквае з рота. І гаворыць Ляксея з нейкім прысвістам і прыспевам, нібы шчабеча варабей. Асабліва гэта праўняецца, калі ў слове трапляюцца літары “с” ці “з”: сі-сябака.

Звонку Ляксея таксама падобны на птушку, найбольш на жаваранка. Нацягнушы нізка на вочы кепку, з-пад якой тырчыць востры, гарбаценькі, нібы дзюба, носік, маленькімі шэрымі вочкамі ён стрыкае на людзей і, здаецца, стукні хто-

Яд лідскіх
луры

небудзь у гэты час у далоні ці тушы нагой, як Ляксея
узятціц угору.

Ляксея звычайна ездзіць у горад прадаваць яблыкі.

Сарты ў яго не вельмі зайздросныя: ўсё патвінка ці іншая
кісяліца, ну, і яшчэ гэта я ангонаўка. Цяпу ён таксама не вельмі
завышае, аддае міску яблыкаў за “зубра”.

Расфуфыраныя гараджанкі фанабэрыста адварочваюцца
ад Ляксея, нібы баючыся зацікаваць сябе аб яго. Ягоны няголены
твар, шлюгавы выгляд і гэты штушны прывіст, супра-
важаныя кволым фэсверкам сюоны, як быццам абражаюць іх.
Затое прасцейшыя людзі купляюць у Ляксея яблыкі ахвотна і з
задавальненнем.

Неяк пажылы дачнік Нагорнік, як знаёмы з Ляксеем па
насідках у адным аўтобусе, спыніўшыся ля стоніка, спытаў:

— Ляксея, што так ганна прадаеш свае яблыкі? На ўсё ж
павылаюцца цэны, а ты?..

А я не буду павышаць. Мне абы хутчэй іх прадаць, бо
пансуюцца... Мне грошы патрэбны на хлеб, а не яблыкі.
Яблыкаў не наясія...

Большая цана — больш было б грошай, — заўважыў
Нагорнік.

— Купляць не будуць... — развёў рукамі Ляксея.

А чаго гэта ты не пабрыўся? Сёння ж святая... — не
адставаў Нагорнік.

— Брытваў няма.

— Як няма?

— Проста няма. Кожны дзень ва ўсё магазіны заглядаю
і не бачу брытваў.

Пыхай жонка купіла б.

Сі-і-і... Я халасцяк.

— І што адзін-адным жывеш?

Адзін.

— А дзе бацькі?

— Паўміралі.

— І што, нікога-нікога больш няма?

— Ёсць сі-сестра, але яна далёка, — са шкадаваннем
прамовіў Ляксея.

— Як далёка?

— Далё-ё-ка... аж у Свідзі.

— Дык хіба ж гэта далёка?

Далё-ё-ка... Я туды не заеду. Грошай няма.

— Прыязджае калі?

У тую нядзелю была, але мяне дома не застала. Яблыкі
прадаваў.

*Ад лідскіх
ліуроў*

Вось як...

Ляксею ўжо за пяцьдзесят. У маладосці ў яго не вельмі добра атрымлівалася з дзяўчатамі — усё давалі ад варот наварот. А цяпер ён стаў і зусім баяцца жанчын. І нават прызнаўся ў гэтым Нагорніку.

— А ты не бойся іх, — падбадзёрнуў Ляксея Нагорнік. Смела падыхдзі, прапануй — і ўсё. А ўжо яе справа, як рашаць. Пойдзе, то пойдзе, а не, дык не. Што тут зробіш?.. На прыкмеце ўсё ж хто-небудзь ёсць?

— Ёсць адна.

— Ну вось. Не губляйся!

У гэтую нядзелю Ляксею ўдалося даволі хутка здаць яблык. Ад грошай у яго нават крыху адтапырылася ўнутраная кішэня пінкажа. Вясёлы і ўзбуджаны, ён пакінуў рынак і накіраваўся ў бок аўтобуснага прыпынку ехаць дамоў, але не праішоў і паўдарогі, як загледзеў па правай руцэ чаргу па піва. “А чаму б і мне не выпіць? — прыкінуў сам пра сябе Ляксея. — Грошы ў мяне ёсць. Не так часта я і выпіваю піва”.

Ляксея напружыўся, каб прыгадаць, калі гэта было ў апошні раз, але так і не змог адкапаць у сваёй памяці ні таго дня, ні нават таго года.

Ён збочыў з дарогі і стаў у чаргу. Чарга рухалася не вельмі хутка: піва моцна пенілася, б’ючыся аб дно кюфіяў, і прадаўшчыня давала яму адстойвацца, а пасля яшчэ падлівала. Аднак Ляксея набраўся цярошня і моўчкі стаяў і чакаў. І ўсё было б добра, калі б не прыйшла “група захопу”, пра якую Ляксея нічога не ведаў і якая дужа сапсавала яму настрой. Чалавек сем падвышчэйшых дзенюкоў аглядзель чаргу, выбраўчы ў ёй самае слабае месца. І, як на зло, гэтым самым слабым месцам — звяном аказаўся ў ёй Ляксея.

Мажны і пахабны з “групы захопу” хлапец пачаў упіскацца ў чаргу паміж Ляксеем і такім жа замардаваным, як ён, чалавекам, які стаяў перад ім і быў ужо амаль каля прылаўка. Ляксея спачатку піха і аспярожна забурчэў, заўважыў нешта сабе пад нос, а пасля не па жарт распісчаўся, рассветаўся, даказваючы нешта сваё з уласцівым яму абвостраным пачуццём справядлівасці, але “захопнік” рапуча адвёў локатъ сваёй правай рукі назад, пасля рэзка сунуў яго пад нос Ляксею, амаль не стукнуўшы, — і Ляксея змоўк, “знік”. Ён аглянуўся назад, на тылы, спадзяючыся на падмацаванне, але тылы яго не падтрымалі ні фізічнай сілай, ні нават словам. І Ляксею прыйшлося сціньніцца, праглынуўшы крыўду, і яшчэ з наўгадзіны стаяць і чакаць, пакуль не выбера сваё піва “група захопу”, ставячы на столік кюфлі аж да тае пары, пакуль на ім

10 *Лідскіх
шуроў*

не аказалася ні аднаго “жывога” месца.

Нарэшце каля прылаўка апынуўся і Ляксей. Прадаўшчыца падпіхнула да яго поўны, з пеністай шапкай на версе, куфаль піва і нават спачувальна ўсміхнулася.

Ляксей з асалодай прышаў да куфля і марудна, маленькімі глыткамі піў свежае, ап’яняючае піва. Залпам ён не мог асушыць куфаль — гэта яму было не пад сілу. Ён і памалу ледзьве адолеў яго да канца.

Захмялеў, размякчэў Ляксей, свет для яго стаў ружовым, напоўніўся характам. людзі добрымі, усмешлівымі, вуліцы і дрэвы прыгожымі. Навакольнае жыццё падалося райскім. На аўтобусным прыпынку Ляксей расхрабрэўся і захадзіў пеўнем. Ён ужо веў сябе не так, як раней, калі амаль усіх прапускаў наперад, тулячыся ззаду, а рашуча расштурхоўваў натоўп і прабіраўся да дзвярэй аўтобуса. У аўтобусе ён па-арлінаму акінуў позіркам пасажыраў, прыглядваючыся, ці няма сярод іх каго-небудзь знаёмага. Каля сярэдніх дзвярэй Ляксей убачыў Арыцулю, хутаранку, якая жыла за паўкіламетра ад яго дома і да якой ён калі-некалі заглядваў “на цялявізар”. Ляксей раптоўна азарыўся, кроў зайграла ў яго жылах. Расштурхоўваючы ў бакі людзей, ён прабіраўся да Аршулі...

— Асцярожна! — абурылася на яго пажылая пультыная жанчына, якой ён наступіў на пагу.

— Нічога! Нічога! — сказаў Ляксей. — Вытрымаеш! Нахабства — другое шчасце. — ні з таго ні з сяго дабавіў ён.

Што нахабства — другое шчасце, ён гэта паслытаў на сабе, стоячы ў чарзе. Жанчына нешта яшчэ сыпала ўслед Ляксею, але ён не рэагаваў на яе словы, а ўпарта прабіваўся да Аршулі. Нарэшце дабраўся.

— Аршуля, ты? — іштурхнуў ён яе ў бок. — Што, на рынку была?

— Не, да сына прыезджала.

— Аршуля, я цябе кахаю! — зноў ні з таго ні з сяго залапагаў Ляксей.

— Ты што, Ляксей? Напіўся, мусіць?

— Яй-богу кахаю! І хачу жаніцца!

— Спіхні, Ляксей! Людзі ж чуюць, смяяцца будуць.

— Няхай смяюцца. А што мне людзі?! Дык пойдзеш за мяне замуж ці не?

Ляксей яшчэ доўга прыставаў да Аршулі пад смех людзей, і жанчына ніяк не магла яго супакошыць. А вылезшы з аўтобуса, ён не навярнуў дамоў, як звычайна, а паспяшыў следам за Аршулай і яшчэ адной жанчынай, таксама хутаранкай, якая ішла побач з ёю. Ляксей у сваіх доўгіх штанах, з закасапымі

калошамі, і такім жа доўгім пінжаку, з закасанымі рукавамі, у пакрыўленых туфлях, з вялізнай пустой сумкай у руцэ ўсё забягаў наперад жанчыні, заглядаў яд лідскіх у вочы Аршудзі і пытаў:

— Пойдзеш ці не?

— Адстань, Ляксеі! Як цвярозы, дык маўчыш, а як выпіў, дык прыстаеш.

— Я хачу ведаць.

— Ат, адстань!

Аж за лесам жанчыны педзьве адшпілі ад сябе Ляксея. Але ён на гэтым не супакоўся. Вярнуўшыся дамоў, ён паліў адну міску бульёну Жаўцяку, і, выпешшы на двор, паставіў каля будкі, а за другую ўзяўся сам. Апаражніў яе імгненна, са смакам, бо адно, літо прагаладаўся, а другое — піва прыдало апетыту.

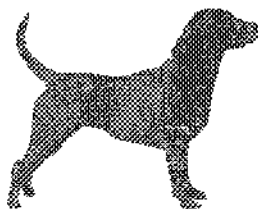
Выцер Ляксеі вусны ручніком, паправіў перад люстэркам кепку на галаве і выйшаў да Жаўцяка. Жаўцяк усё яшчэ вяла нахільваўся над сваёй міскай і не хацеў есці. З сусельяга хутара, які размяшчаўся амаль побач і ў двары якога стаялі дзве імпарцітых легкавыя аўтамабіны, даносіўся пах смажанай курцы і дражніў апетыт Жаўцяка. А тут, над носам, шароў халодны, нішчымы, пракіслы бульён...

— Ну што, цяк не можаш кончыць? — запытаў Ляксеі у сабакі.

Жаўцяк маўкліва падняў галаву і жаласліва, запытаньва глянуў свайму гаспадару ў вочы. "Абрыд мне твой бульён. — гаварыў яго позірк. — Кожны дзень адно і тое ж... Хоць бы раз кавалак мяса прынёс".

— Ведаю, ведаю, — працягваў Ляксеі, — хочаш мяса. Курыную б ножку, га? Але дзе я табе яе вазьму. Я і сам многа гадоў мяса не каштаваў. Ну, добра, Жаўцяк, сперажы пакуль мой дом. Мажліва, каці-небудзь і мы заживем лепш, тады лепш і харчаванца будзем. А зараз я пайду на сельвізар, да Аршудзі. Не сумуй, Жаўцяк! Да вечара я вярнуся.

Ляксеі мякка нахіліўся, пяшчотна і жаласліва абняў далонямі Жаўцяка за галаву і моцна папалаваў яго ў лоб.

Яд лідскіх
лугоў

Леанід Віннік

***

Што адшунчана доляй,
Возьмеш — меней ці болей —
сам,
твайго не ўрвуць.
Але ўсё ж не марудзь.

Красавік на заходзе
Абцягнуў неба ў замш.
І дзяўчынка выходзіць
Не на вуліцу — замуж.

Злосны, шчыры з аблічча
(ты ж у злосных не вер!)
Не заўжды, як паклічаш,
Дык пазвоняць у дзвер.

Сном увойдуць прарочным,
Уяўленнем ці з'явай
і каханья вочы,
і суседзі, і справа.

Яд лідскіх
мурей

І найлепшай прыгоды
Не заўважыл прыходу,
І прапусціл праз рукі
Без вішняй дахукі.

(Пераклад з расейскай мовы
Данугы Бічэль-Загнетавай)

* * *

Не дацягнуся
да зоркі ў расе.
Над вяікім дажджом
не нагрэсн рукі.
Але шітка
адлётных гусей
Не пагоне
у дажджы разлукі.

Гэтаі шіткі
рукой не кранеш.
Хоць пакуль яго
чысценькім ходзіш.
Зорка зіікне
ў жыце на дне,
Ты шукай - не шукай --
не знойдзеш.

Зорка зіікла ўжо --
не падняць.
Націмнеші ў полі
пакосы.
І табе ў начы
не суняць
Ні дажджы, ні вятры,
ні слёзы...

(Пераклад з расейскай мовы
Данугы Бічэль-Загнетавай).

Яд лідскіх
муроў

Яніна Догуль

Люблю цябе, мой край

І салаўіны гай,
І сінія аблогі,
Люблю цябе, мой край,
Азэрны, сінявокі!

Вясёлкавы дыван
Па лузе тым квяцістым
І рацішні туман
З ракою серабрыстай.

І ў полі васілёк,
І сонца ў небе ясным.
Вясёлым гоі куток.
Дзя я радзіўся шчасным.

Жыве Беларусь!

Жыве Беларусь! Дый жыве!
Жыве мой радзімы куток!
Мова людзей дый жыве,
Хоць вораг іх жаліў у бок.

Ад людскіх
лыроў

Жыве Беларусь! Дый жыве!
Жыве чалавек больш паўвека.
І кожны крок чалавека!
Усё, што, можа, жыве!

Жыве Беларусь! Дый жыве!
Жывуць яе хаты і вёскі.
І дзялка, пад рухам рукі – жыве,
Тады малі настаўіць на снаданне клеткі.

Жыве Беларусь! Дый жыве!
І кожны беларус таму рады.
Яна заўсёды жыве,
Ці бедны ты, ці багаты.

Жыве Беларусь! Дый жыве!
І Дух святы ў ёй вітас.
І той, хто не бачыў краіны мае.
Яна шыра вас усіх запрашае!

Дождж

Сонца яснае праспала:
З неба хмарак не прагнала.
Вось яны і грамадою
Поцяць нас жывой вадою.

Капае вада і льецца,
Траўка кожная смяецца,
Бо ў вадзе патрэбу мае,
Без яе ўраі засыхае.

Кветкі, быццам матылькі,
Усе залюбі паднялі.
Дрэўшы ў лесе, агародзе –
Рады ўсе такой пагодзе.

Мокнуць елкі і дубы,
Узнялі шапачкі грыбы.
Выганяйце ў поле статак:
І кароўкам траў дастатак!

ад лідскіх
ліуроў

Юры Карэіва

Мне Мова — Божым Словам

1. Напачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Богам. <...> 4. У ім было жыццё і жыццё было Святлом людзей. <...> 9. Было Свято сапраўднае, Якое прасвятляла кожнага чалавека, што прыйходзіць у свет. <...>. 14. І Слова стала плочцю, і ўсялілася ў нас, поўная мілаты і праўды...

Паводле Яна Святога Дабравесце.

Раздз. 1.

Мне мова — Божым Словам,

мне слова мовы — Бог.

І пам ад духа злога
Яго паш Бог збярог.

Мне Слова — ад Скарыны,
ад слоў святых яго,
каб зьвідні не скарыці,
не сплямяніў агонь.

Таму яно — Святое.
Яго нам Бог слаў звыш.
Хто памятаў пра тое,
Той смела йшоў на крыж.

А хто зракаўся мовы.
Той кару ў тым знайшоў,
праклёнам няруновым
даўно на дым сыйшоў.

Святое ж моцы Мовы
парушыць не змаглі.
змагалі зноў і знову --
і ўстала з гла, з зямлі!

Яд *лідскіх*
мураў

І слова з тва паўстаіа
і паміж нас жыло ...
Ды зноў прыйшла навалата
звясці Яго на тло.

Ізноў, мой Божа мілы,
лікі прадажнік – хам
грукоча, што ёсць сілы,
ў Святое Мовы Храм.

Ён здэкуецца з Мовы.
Якое ў Ём служу,
ён прагне чорным словам
спаганіць мне душу.

Не чуе просьб, ні грозьбаў.
што хмары плююць з Нябёс.
Злюнца мае просьбы
з дажджом Хрыстовых Слёз!

Ён мне з пакутных Ранаў
дашле Свайго Святла!..
Я Словам на тыранаў
паўстану нават з тва!

15.06.98г.

* * *

Не ўскрай дарогі, не з камення,
не пернем – Словам узыйду!
Хай пад святлом яго праменным
гарыць на тло, на дым зны дух.

Мне Слову здрадзіць горш ад смерці:
бо мову ж маці мне дала,
каб даражой за ўсё на свеце
па ёй малітва мне была.

д лідскіх
муроў

Таму маўчаць не маю права.
калі ў Святое зьдзіі тнуць,
мне трэба здраднікам крывавым
адкрыта ў твары зазірнуць.

Цяжкі Крыжовы шлях Хрыстовы
дай, Божа, вытрымаць, прайсці.
каб Твае словы --- Праўды Словы
збальным сэрцам данясці.

Я да Святла Твайго Прамення
свой шлях між церняў пракладу.
Не ўскрай дарогі, не з каменя,
а з сэрцаў Словам прарасту!..

16.06.98г.

* * *

... Ці скажа з вас хто,
куды мне вяртацца
ад тых,
што згубілі тут мову,
сумленне і сцэжку?

Пытаюся шляху ў людзей:
гэты не ведае,
той --- гэтак сама,
а той вунь
хавае пад пахаю
камень.
бо ведае ж, пэўна!

Калі ж падступлю
да яго хоць на крок,
то ён каменем гэтым
кінс мне ў голаў.
Ці скажа з вас хто,
куды ж мне вяртацца?..
11.06.98г.

*Ад людскіх
ліуроў*

* * *

Будзе дзень можа самы мой лепшы...
Застанецца навечна ў тым дні
Крок мой лёгкаю спежкай няспешны,
поўны раніцы і пішыні.

І адчую зусім нечакана
паміж радаснай той нематы,
як з душы, бы з глыбінь акіяна
выплывае жаданы матыў.

І ў абсяг гэты шчыра ўлюбёна
будзе усё ўжо ўва мне тут спяваць.
будзе слёзным дажджом ліцца з клёнаў,
росным сонцам над імі ўсплываць.

Ніто журыцца над жнівеньскай краскай
па былым --- прыжадаю вясны!
Ах, як трэба мне гэтак казкай
наталіць свае явы і сны!

Так адчайна адчуць сваю існасць
і адкрыцца пад небам наўспяж,
каб усё заветнае вызнаць
на шляхах незваротных жыцця.

І ўсімхнуцца і ўспомніць, як колісь
нарываўся населы з душы
першы верш, як ірваўся мой голас
да ўсяго, з чым вітаўся ды жыў.

І да кроплі з табою зрадніцца,
святлом вымытая вышыня,
каб сталіцца патхнення крыніцай,
каб рунела радкоў збажына...

Яд лідскіх
дураў

Святлана Кухарэвіч

* * *

Мне нічога не трэба, нічога.
Мне не трэба чорных вачэй.
Чорных дзёр і без гэтага многа
У чарадзе бясоных начэй.

Мне не трэба тых простых слоў,
Што пяшчотаю абдымаюць!
Мне не трэба балючых слоў,
У якіх мае мары канаюць.

... Не магу без цябе! Не магу!
І ўдзень, і ўначы... Ты!
Мне нічога не трэба. Мне не ...
Мне нічога ... Палю масты.

І калі паўночнае неба
Мяне абаў'е,
Мне нічога, нічога не трэба!
Хіба, рукі твае?!

20.07.98г.

*Ад лідскіх
муроў*

Гораду

I

Табе таксама не заснуць
Сягоння ноччу, як і мне.
Ты робіш выгляд, быццам спіш,
Чакаеш: ноч хай праміне.

Сумуеш ціха. Не шуміш
Лістагаю дваровых дрэў
І шорганнем машынных шын.
Маўчанне - твой самотны спеў.

II

Прымі мяне ў свае абдымкі,
Ўсміхніся мне неонавай рэкламай.
Сустрэнь на вуліцах знаёмых
І дакраніся да майго пляча.

Я вып'ю слёзы з твайго твару
І да рукі тваёй я прытулюся
Шчакою. Нават не заўважу,
Што не рука гэта - сцяна.
04.08.98 г.

Згуба

Растрэціла цэлае лета,
Размяняла чамусці яго
На мноства дробных манетак.
Ды адна засталася ўсяго.

А цяпер мне ні сну, ні спакою:
Сняцца, сняцца адны медзякі.
Як жа здарылася такое?
З чыёй нядабрай рукі?

Я вандрую, вандрую па памяці...
Я шукаю, шукаю і...
Успаміны заходзяцца болем,
Што давядзецца траціць і іх...
21.08.98 г.

Ад лідскіх
муроў

Дажджынкі

Людзі! Навошта вам зброя?
Ён жа такі бяскрыўдны!
Давайце, страляць не будзем
Парасонамі ў паветра.
Ён жа зусім маленькі,
Хоча гуляць з намі.
Дотык яго - знаёмства
І запрашэнне ў госці.

* * *

Я слухала мелодыю,
Яна лілася з неба
Хвалямі летняга дажджу.
Яна плыла па вуліцах
І асядала ў лужынах.
Незабыўны рытм яе
шукайце ў гэтым вершы.
16.06.98 г

* * *

Чалавек сядзіць на дарозе.
Ён сціскае грудзі далонямі.
Сцяною ільецца дождж.
Жудасны крык пранізвае,
Рассякае сцябліны вады
Раптам ён змяняецца
Істэрычным смехам,
Які пераходзіць у глухія стогны.
На твары чалавека ўжо
не дождж, а слёзы.

..Гэта росніе жыцця на яго лёсе
7.07.98 г.

Вера Ад людскіх лыроў Ляцеўка я

Верасы

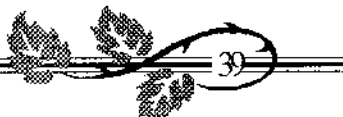
Вітаю, родныя мясіны.
Дубы над Нёманам, лясы.
І вас, грыбныя баравіны,
Дзе завітаюць верасы.

Над імі рой пчаліны ўеша,
Пахне мёдам і смалой.
І так пчаліва сэрца б'еша.
Бы той далёкаю вясной.

Даўно хацелася спаткацца.
Дыван ружовы разгарнуць.
Удосталі, смачна наўздыхацца,
Пад хвойі ў няньку заснуць.

І не магу ніяк расстацца..
Спяжыначкай лясной іду.
І каб яшчэ разок спаткацца.
Галінку верасу бяру.

Свой родны кут не забываю.
Дзе дні дзяцінства працяклі.
Дзе Нёман плаўна коціць хвалі,
Цвітуць у лесе верасы.

Ід лідскіх
муроў

Турботы Зямлі

Вясна ў прыродзе верхаводзіць,
Промні сонца шле ў дазор.
Жаўрук свой срэбны спеў заводзіць
З ўсходу сонца аж да зор.

Гром, бы са столі калясніца,
Па наваколлі пракаціў.
Каб не заспалася зямліца,
Яе на працу разбудзіў.

А працы ў зямелькі многа:
Сагрэй зярнятка, прарасці
Ды пясці, як сынка малога,
Пакуль успее надрасці.

А падраслі — ізноў турбота,
Каб вылеў у тэрмін каласок.
У зямелькі - маці шмат работы,
Каб ураджайны быў гадок.

Браты

(Легенда)

Май, Сакавік, Красавік
Паміж сабой живуць не ў згодзе.
Варожа, скажам напрамік,
Легенда выспела ў народзе.

Я ўсё вам раскажу, як ёсць.
Гэта было ў старыну сіваю
К Сакавіку імчыцца госць:
Брат Красавік з сям'ёй шыбуе.

А Сакавік сквапшога быў.
Пачуўшы рапа лёскат колаў,
Ён снежнай бурай завіхрыў:
“Ты брат не ездзі у госці болей.”

Ад лідскіх
муроў

Мігуна многа вёсен, зім...
Зноў Красавік да брата едзе.
На гэты раз ужо адзін.
Дэяцей пакінуў у суседзяў.

Браток, пачуўшы скрып саней,
Расплавіў лёд, разліў і рэкі.
Не любіць ён радні сваёй,
Мабыць, характар мае гэтакі.

Сярэдні брат сустрэўся з Маём,
Малодшанькаму крыўду расказаў.
Май брату роднаму параіў,
Каб ездзіць у госці перастаў.

Браты з часоў тых даўніх не сябруюць,
Набегі робяць, грабяжы.
Са снегам ветры ў маі дуюць,
У сакавіку ідуць дажджы.

На адпачынак у “Нарач”.

Ехаў Янка адпачыць. Жонка не пускала,
Бо патуру Ядука здаўна разгадала.
Нарач Вось куды заплыў,
Янук вліўвоха.
Грошай мала зарабіў,
Хашуў у жонкі троха.
Ды не странна, без бяды,
Недзе пажыўнюся.
А капі не, то што тады,
За што пахмялюся?
Каля возера Янук
Даўно снацыруе.
Раптам чуе крокаў гук,
Межа пашанцуе.
Азірнуўся, далібог, нейкае стварэнне.
Апранута, не сакрэт, у добрае адзенне.

д лідскіх
ліуроў

Ды лягнула, бы цяля. Яна паглядае.
Божа ж мой, ды то ж Яна,
Хоць не маладая
Да жанчыны Янучок бокам, бліжай, бліжай,
Нават паказаў значок чэмпіёна лыжаў.
Ён стараўся, як мага,
Спадабацца бабе.
Баба тая, Качарга,
Відаць, грошы мае.
Не ідуць, ляцяць дзянькі,
Янучок гуляе.
Разам з Бабаю Ягой есць і выпівае.
За закуску і віно сама яна ілаціць.
Што ж! Няхай сабе, Дарма.
Грошай ў мяне хваціць.
Каж Янучок: "Пасля, потым разлічуся".
І падумала яна: "Можа збручуся!"

Надышоў апошні дзень.
Час дамоў збірацца.
У кашальку яе рубель.
Неяк змог схавалца.
Да Януді прэ, дзе жьў.
Пара разлічыцца.
А, яго і след прастыў,
Ён дамоў імчыцца.

Ёсць яшчэ ў нас, на жаль, Янукі такія
А бабу гэтую не жаль.
Пацягнуць бы кіем!

Ад лідскіх
муроў

Дзінара Мазітава

ТРЫЯЛЕТ 25.05.97г.

Сэрца - лёд, душа — вада...
Халадзе ў міг яна ...
Вось яна любоў твая...
Сэрца — лёд, душа — вада...
Хутка прыйдзе іх нара,
Зіму — гоніць да двара.
Сэрца — лёд, душа — вада...
Замярзае ў міг яна...

ТРЫЯЛЕТ 2.05.97г.

Распусціла лета лісце,
Разлілося па дарогах.
Панагорна і паніца,
Над страхой і над парогам.
Распусціла лета лісце.
Над пакосам і над стогам.
Распусціла лета лісце.
Разлілося па дарогах.

д лідскіх
дураў

ТРЫЯЛЕТ 2.05.97г.

Пад намі, людзі, ёсць і свет,
І цемра, і поле пустое.
Над намі, праўдаю звініць
Даждынка і неба святое.
Пад намі, людзі, ёсць і свет...
Зразумець цяжка такое.
Пад намі, людзі ёсць і свет,
І цемра, і поле пустое.

ТРЫЯЛЕТ 4.05.97г.

Вечарам сумным адвесь занавескі,
Глянь на паўночную бляклую пляму.
Ўжо ўсе заснулі, і людзі, і вёскі,
Бязмежнага ціхага неба --- палотны.
Вечарам сумным адвесь занавескі.
Зоркі з'яўляюцца ў небе самотна.
Вечарам сумным адвесь занавескі.
Глянь на паўночную бляклую пляму.

ТРЫЯЛЕТ 3.05.97г.

Як добра ў цёплай хаце
Зімоваю парой.
На вуліцы марознай плачуць
Дрэвы над карой.
Як добра ў цёплай хаце
Сядзець у цішыні адной.
Як добра ў цёплай хаце
Зімоваю парой.

*Яд лідскіх
душоў*

ТРЫЯЛЕТ 3.05.97г.

Злуецца лютасны мароз
Ахвяр жыцця не знае
І вецер злосны ўміг, як раз
Усё жыццё здувае.
Злуецца лютасны мароз,
Здалося, восень намірасе...
Злуецца лютасны мароз —
Ахвяр жыцця не знае.

ТРЫЯЛЕТ 3.05.97г.

За давяглядам, за аблокамі.
Там, дзе канчаецца ўвесь свет
Жыве душа мая і спачывае
Замкнуты ў ёй адзін паэт.
За гарызонтам, за аблокамі
Схаваны вечны мой сакрэт.
За гарызонтам, за аблокамі.
Там, дзе канчаецца ўвесь свет.

ТРЫЯЛЕТ 3.05.97г.

Адзіноцтва — сімвал вечнасці,
Несправядлівасці і зла
Краіна гора і бязмежнасці
Так блізка, блізка ты была.
Адзіноцтва — сімвал вечнасці,
Надзея да цябе сышла.
Адзіноцтва — сімвал вечнасці,
Несправядлівасці і зла.

д людскіх
лицу

ТРЫЯЛЕТ 26.04.97г.

Восень... Змярцвела жыццё...
Сэрца раз-пораз спыняецца...
Не цяжэ ў жылах кроў.
Душа адыходзіць спынаецца.
Восень... Змярцвела жыццё...
Здасца, святла ўжо не будзе...
Лісце з піштам адносіць быццё -
І за імі ў далон бягуць людзі...

ТРЫЯЛЕТ 3.05.97г.

Сядзіць дзяўчынка ля акна
Справядлівасць ёй імя.
Душа і думка ў ёй твая.
Не сходзіць з вуснаў іх сям'я.
Сядзіць дзяўчынка ля акна.
Як добрая да ўсіх яна...
Сядзіць дзяўчынка ля акна.
Справядлівасць ёй імя.

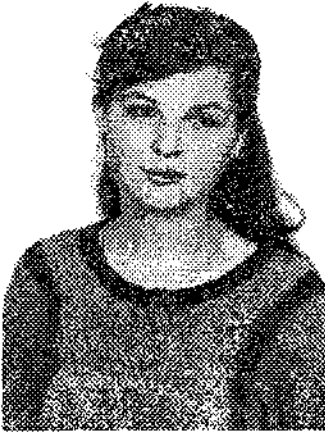
ТРЫЯЛЕТ 18.04. 97г.

Сняжынкі ціха падаюць на дол
І снег з нябачнай хуткасцю кладзецца
І ціха, светла, падаюць у далонь
І ад цяпла снег кроплямі стаецца
Сняжынкі ціха падаюць на дол
Ўсе белай коўдрай накрыта.
Сняжынкі ціха падаюць на дол,
І неба цішынёй заліта.

Ад людскіх
лицуў

Танна Маркевіч

* * *

А мне так хочацца лятаць!
Мне толькі б месяца рукою крануцца.
А там - хоць зічкай унів уласці па зямлю!
Але няхай кавалачкі святла
У маім дзявочым сэрцы застаюцца,
Бо мне ж так хочацца лятаць.

А мне так хочацца лятаць!
Ды нехта паглядзіць і глуха.
Нанэўна, вымавіць: "Дурнуха!"
А мне так хочацца лятаць!

Усё ж, мне хочацца лятаць.
Хай хтосьці і бурчыць: "Юнацтва!
Што заіяс гадоў праз -наццаць?!"
А мне так хочацца лятаць!

Мне ж вельмі хочацца лятаць!
І я не веру, што калісьці
Я гэта пачуццё забуду
І больш на зоры пазіраць не буду,
І больш не буду месяц выглядаць.
І мне не схочацца лятаць.

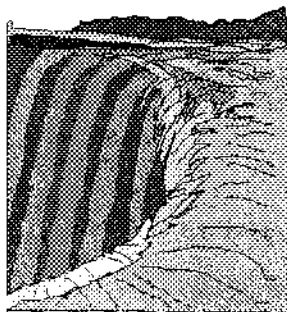
р людскіх
муроў

Мой прынёманскі край

Тут дзяцінства маё
праляцела імкліва,
І мяне зразумее
тут кожная кветка, бадай.
Як люблю я цябе,
мой дзівосны і мілы,
Мне навек дараті,
мой прынёманскі край!

Я стаю ў захапленні
ля старас івы.
Не адводжу вачэй
ад блакітнай вады,
А за рэчкай, што стужкай
узгоркі абвіла,
У промнях сонца вясновага
тонуть сады.

І не выказаць у словах
пяшчоты і ласкі,
Бо няма такіх слоў,
і шукаць іх дарма.
Мой прынёманскі край,
ты — вясновая казка,
І куточка мілей
ва ўсім свеце няма!

Алена Майсевич

Ад лідскі.
муроў

* * *

Хай гады налічвае няўмольна
На старой палічцы календар.
Вольны застаецца вечна вольным
Чалавек то ці зямлі абшар.

Маладосць працягнецца да скону
Толькі там, дзе ў сэрцы - вечна май.
Дзе не засціць зайздрасць хмарай чорнай
Сонцам расквітнеўшы небакрай.

Для таго ж, хто з прагнасці алевчнай
Сонца пахавае ад людзей,
На зямлі няма ніводнай рэчы.
Што рабіла б сэрца маладзей.

На зямлі няма ніводнай мэты.
Што апраўдвала б людскую кроў.
Чалавекам будзь да скону свету.
Чалавекам! Нават між звяроў.

* * *

Кахання хвілі звяклі ў небывшій.
Таго, вялікага, адзінага ў жыцці.
Што дорыць свет, нябачных воку зор
І ахінае ўвесь зямны прастор,
Што ажыўляе сэрца для надзей.
Што сустракаецца, на жаль, усё радзей.

Лідскіх
лугоў

* * *

Чалавек – бяскрылае стварэнне,
Ды нябёсы цягнуць да сябе.
Аж да нашых дзён з часоў стварэння
Дорыць небу мары і імкненні
Сілы аддае ён барацьбе.

Колькі лепшых ўжо сыноў, зямліца.
Алдала ты небу назаўжды.
На зямлі стаяць на іх капліцы
Ды лягаюць душы на прывычцы
У небе, дні складаючы ў гады.

* * *

Заварожвае твой пагляд,
Сілы дорыць мне і імкненні.
Паўна, ёсць кахання зямля
Там, у зоркавым сутарэнні.
І адтуль дзве пары вачэй
Перакінуць мост праз пустэчу.
Павальней, здаецца, цячо
Несушынная часу рэчка.
Мы на зорным шляху ідзем,
Не імгліцца янчэ світанне.
У нас так многа агульных тэм
Для даверлівага маўчання.
Ахінас бясконасць нас
І нясе, як на крылах, каханне ...
Ды вяртацца на Зямлю час,
Каб паспець ў жаўруковае ранне.

Ад лідскі,
муроў

Волга Марцішка

Чароўны сон

Лес зімой марознай
У імглу адзеты.
Сніць над небам зорным
У чаканні лета.

Сніць там дуб высокі,
Успамінаў поўны.
Сніць ён сон пра казку,
Сніць ён сон чароўны...

Аksamітам траваў,
Сонейкам сагрэты,
І пануе ў лесе
Залатое лета.

Зоры ясных кветак
Дараць пах мядовы,
Граюць тут вяселле
Камар з камароўнай.

Светла як у лесе,
Хорапа і чыста!
Вымыў усе галінкі
Дожджык дзямяцця.

Лідскіх
ліуроў

У кожнай кроплі роснай
Сонейка іскрыца,
Краскамі вясёлка
Ў небе зіхаціца.

Радасцю сагроты
Птушкі ў паднябессі,
Рыбы ў ціхай рэчцы,
І ліецца песня.

Камару — малойцу,
Юнай камароўне
Падарунак кожны
Прынясці гатовы.

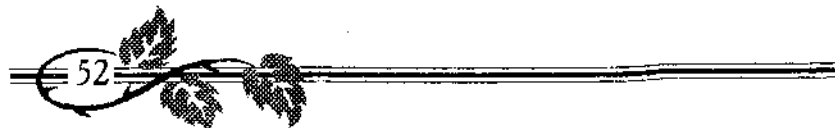
Жванья вавёркі
З залатых арэхаў
Ладзяць ім для шлюбу
Хуткую карэту.

А убор вясельны,
Што як зоры йскраца,
Выткалі на кроснах
Павучкі — майстрыцы.

Вось на стол вясельны,
Прыняслі на крыльцах
Тры калоды мёду
Пчолкі — працаўніцы.

Ягадак духмяных
Поўныя шчэцінкі
Назбіралі ў лесе
Балаболкі — сойкі.

Яблык ды грыбочкаў,
Грушаў, сліў і вішань
Прыняслі на голках
Вожык ды важыха.

Яд лідскіх
муроў

Весяляцца госці
За сталом багатым,
На пяньку хваёвым
Пад дубовым шатам.

Ды сьпяваюць песні.
Граюць ім музыкі —
Конікі ў травах,
Жаўрукі над жытам.

А як сонца сядзе
За лістоту дрэваў,
Салаўі зальюцца
У чароўных спевах.

Светлякі, бы зоры,
На дубу заблішчуць
У казачнай прасгоры
Сітам таямнічым.

І зазьяе стары
Дуб агністай краскай,
І ўзяціць у неба
Ён на крылах казкі.

І каханне прыйдзе
У гэты лес чароўны.
Дзе вясельце граюць
Камар з камароўнай...

3.12.96г.

Ад людскіх
дураў

Алесь Мацулевіч

Наперад, толькі наперад!

Было ў Антося неўгамоннас жадаанне: яму вельмі хацелася навучыцца катацца на ровары.

Многія яго аднагодкі ўжо мелі свае ровары і каталіся на іх у двары, задаволеныя, махалі адзін другому рукамі, весела крычалі, рагаталі, стараючыся абагнаць свайго саборцу. Гоман іх не сціхаў да позняй ночы, і ў цёплай летняй цішыні кожную хвіліну раздаваўся тоненькі звон – гэта ад спецыяльных званочкаў, што прымайстраваны да кіраўніцы ровара. І ад звону гэтага Антось становілася вельмі цікава і адначасова сумна. Сумна, таму што не меў свайго ровара.

Кожны дзень ён выходзіў на двор, стаў і глядзеў ад нечага рабіць, як катаюцца вясельныя хлапчукі.

Аднойчы адзін з іх, Колька, прапанаваў Антосю пракаціцца накол двара. Спачатку сам праехаў чатыры кругі. Антось гэта вельмі зацікавіла, і ён, нават не даўшы хлопцу злезці, падбег і сханіўся за ярка-чырвоную, з чорнымі пластамсавымі насадкамі, кіраўніцу.

— Зараз я паспрабую, толькі не лапамагай мне, лямовіліся?
— Ды, калі я нябе падтрымліваць не буду, то ты на месцы зваліцца разам з роварам! — насмешліва сказаў Колька.

Антось пакрыўдзіўся, але ўсё ж такі весела і з выклікам кінуў гаспадару вясцінада:

— Гэта мы яшчэ паглядзім! Нуспі!

Колька, усміхаючыся, злез, а Антось адразу ўхапіўся за ровар і закінуў правую нагу за сядзенне.

Як толькі ён ускочыў на сядзенне, адраваўшы абедзве нагі ад зямлі, ровар рэзка нахіліўся ўправа і, дзышкнуючы, пнякнуўся на асфальт. Антось паспеў абанерціся на локаць, балюча абдраўшы яго. Потым як жук, перавёрнуты набок, выпаў з-пад ровара.

Словы Колькі спраўдзіліся, і гэта было найбалючай за ўсё.

Пасля гэтага здарэння Антось саромеўся выходзіць на двор і моўчкі глядзеў праз акно, як шалёна забаўляюцца, робячы розныя віражы на раварах, яго ровеснікі. " Нічога, вось навучуся, не горш за вас буду ездзіць". — думаў ён.

Але як можна навучыцца, калі няма свайго ровара?

І тут Антось успомніў, як аднойчы ў вёсцы лавіў з бацькам на вышкі і сярод рознага ламачча, жалеза, ста-
рой выжаўклай саломы бацьў, як тарчынь вялікае парэдняе *Ад лідскіх дуроў*
кола і кіраўніца ровараа. Праўда, гэты ровар быў прызначаны для больш дарослых і напрактыкаваных у яздзе, чым Антось. Але не зацікавіў ён тады хлопца – звычайная жалязяка, з-за якой і так нязручна лавіць па вышках.

А зараз вось яму вельмі хацелася, каб бацька паехаў разам з ім у вёску і навучыў катацца па гэтым ровары. Гэта ж сапраўдны ровар, не якая-небудзь цапка, што настаянна ломіцца. На такім і па горадзе не сорамна ездзіць! Антось будзе берагчы, даглядаць яго, толькі б хутчэй займець.

І ў вёсцы ніхто не будзе смяцца з цябе, калі ты будзеш валіцца разам з ім. Гэта толькі спачатку, а потым бацька навучыць. Ён жа ўмее і ён таксама вучыўся.

Антось расказаў пра сваё жаданне бацьку, і той згадзіўся. У яго якраз з наступнага тыдня пачынаўся водпуск, і яны маглі цэлы месяц быць у вёсцы. Бацька меў свой "Масквіч", і таму ровар ужо гадоў дзесяць валіўся на вышках без справы. Чаму б не даверыць яго свайму сыну?

І вось даўгачаканы дзень наступіў.

Антось, перапоўнены радасцю, нецярпліва таптаўся ў каморы каля старых дашчатых драбінаў, час ад часу трымаючы іх, каб ненарокам не ўпалі і, высока задраўшы галаву, усё глядзёў угару – калі спустыцца з вышкаў бацька з роварам, які ён так чакаў.

Спачатку з цёмнай квадратнай адтуліны ўверсе паказаліся ногі. Яны сталі марудна пераступаць уніз па дошках драбін.

— Трымай моцна, Антось! Не адступай! – загаварыў нарэшце бацька. Ён цяжка крахтаў і вельмі марудна спускаўся. Паказалася чорная спіна, прысыпаная нейкімі апілкамі, потым галава. А над галавой бацька асцярожна трымаў ровар. Так, вялікі гэта быў вяснігод! Вось чаму бацька так крэхча! Адныя колы ўражвалі сваімі памерамі.

Бацька дрыжачай рукой хутка працягнуў Антоску чорны кішэніны ліхтарык, якім святліў на вышках, а сам акуратна апусціў ровар на зямляную падлогу і прысланіў да драбінаў. Потым доўга аддыхаўся, змахваючы густы пот з ілба. А пшчаслівы Антось адразу стаў кранаць, мацаць, разглядаць ровар, асвятляючы ліхтарыкам кожную дэталю.

Веласіпед быў увесь запылены, і цяжка было ўстанавіць яго колер. Нейкі брудна-жоўты, крыху пашарпаны. Ад сярэдзіны задняга кола да пярэдняга быў працягнуты спецыяльны ланцуг з зубчастымі краямі. Збоку сядзення прыладжана нейкая

Ад лідскіх
муроў

маленькая чорная сумачка на кнопцы. У ёй Антось знайшоў гаечны ключ. З другога боку ўстаўлена яшчэ адно прыстасаванне помна. Гэта такая асаблівая трубка з поршнем, якая папампоўвае наветрам пшыну. Калі яна праб'ецца.

Ёсць яшчэ маленькае круглае пастэрка задняга віду, і званочак таксама ёсць.

Ззадз і спераду – маленькія, як пастэрка, кругляшкі з нейкім незвычайным сетчатым шклом: чырвоны і белы. Гэта, бацька кажа, сваёасаблівыя фары, каб у цемнаце не сутыкнуцца.

Словам, каштоўная рэч!

У той жа дзень бацька абмыў веласіпед ад пшыну, змазаў пядалы, да блыску працёр кожную яго частку.

І стаў ровар, як новы: жоўты, вялікі, увесь блішчыць, кіраўніца нібы мошныя і дужыя рогі, сядзенне высокае – Антось цяжка на яго залезці. Выраныў бацька апусціць сядзенне значна ніжэй. Так і зрабіў. Цяпер сыну зручна было на ім сядзець.

Пачаліся першыя трэніроўкі.

Спачатку бацька ўвесь час быў побач, моцна і цярдзіна трымаў ровар, калі Антось сядзеў і няўпэўнена круціў педаламі.

— Глядзі на дарогу, сыноч, і не напружайся. Старайся сядзець роўна, — раў бацька, ідучы ззадз і падтрымліваючы ровар адной рукой за багажнік, другой – за кіраўніцу.

Антось як мог круціў педалы, стараўся глядзець уперад, выпрамяўся, як струнка, але калі бацька адпускаў яго ровар адразу, як на сігнал, нахільваўся набок і падаў. Гэта вельмі злавала Антосю.

— Калі адчуваеш, што падаеш, адразу здымай нагу з пядалы і ўпірайся ёй у зямлю тармазі, — вучыў бацька.

Антось, атрасаючы пясок і лісце са штаноў, уставаў і пачынаў усё зноў.

Хутка ён перастаў злавалца, калі падаў. Бацька казаў яму, што і сам некалі не раз разбіваў нос, іакуль не навучыўся ездзіць, і ніхто ў той час не ішоў за ім і не падтрымліваў.

Антось уважліва слухаў і стараўся кіраваць веласіпедам так, як кажа бацька.

Вучыўся ездзіць Антось на лясной сцежцы, таму што яна была менш ухабістая і на ёй можна было схазць доўга-доўга, не зварочваючы.

Дзень за днём ён адчуваў сябе на сядзенні ўсё больш упэўненым. Бацька ўжо не хадзіў за ім ўвесь час, а зрабіўшы некалькі крокаў адпускаў, і Антось ехаў самастойна спачатку метр, потым два, потым пяць, а потым усё больш, болей. Калі

адчуваў, што ровар нахіляецца, адразу тармазіў, як вучыў бацька.

Хутка ўжо Антось мог наварочваць і самастойна сядзіцца на ровар.

— Добра. Толькі не забывайся сваёчасова тармазіць, — гаварыў бацька, а сам пільна сачыў за сынам.

Шоў апошні тыдзень водпуску.

Антось навучыўся праязджаць вялікія адлегласці, і бацька ўжо не дапамагаў яму нават кранацца з месца.

Але хлопца стала раздражняць тое, што бацька так уважліва назірае за ім, ідзе да яго, калі ён затармазіць, і аднойчы ён сказаў:

Тата, мы дамовіліся, што ты ўжо не будзеш мяне пільнаваць! Са мною нічога не здарыцца. Я ж еду толькі праз лес, а на гэтым лесе рэдка калі хто ходзіць або ездзіць. І я сам магу прыйсці да хаты. Я не заблуджу, не бойся.

Бацька доўга думаў і нарэшце згадзіўся не пільнаваць Антосю. Куды ён заблудзіць, ды і хто да яго якую справу мае? Вернецца і сам, раз такі смелы.

І Антось падзякаваў за гэта бацьку, і ўсё ж такі папрасіў даць часнае слова. Бацька даў часнае слова. Хай ужо ў апошні дзень водпуску Антось сам да яго вернецца.

У нядзелю раніцай Антось з бацькам вырашылі пахадзіць па лесе, папчукаць грыбоў. Вярнуліся яны з пахвальнай здабычай: чатырнаццаць баравікоў, сем сырасжак, тры падасінавікі. Бацька быў вельмі задаволены і з узнятым настроем. Добра правёў водпуск: сына вывучыў на ровары катацца, страху на гумне перакрыў, суседзям на агародзе дапамог, а тут яшчэ столькі грыбоў разам з сынам прынёс! Чаму б не радавацца?

І Антось быў не менш задаволены. Сёння бацька дае яму магчымаць заехаць далёка-далёка і не будзе за ім глядзець. І будзе Антось катацца, колькі яму захочацца.

У горад дамовіліся вяртацца толькі ў пэсць вечара. А зараз яшчэ поўдзень, Антось яшчэ наездзіцца ўволю!

І вось Антось ужо на лясной сцежцы.

Ён паспешна ўлазіць па скрыпучае сядзённе і зноў жартоўна паказвае бацьку:

— Адразу, калі крануўся з месца, ідзі дахаты і не надумай цішком за мной ісці!

— Добра, я ж напярэдадні табе часнае слова даваў, — згодна кажа бацька і пакорна наварочвацца ў бок гумна.

Антось, перапоўнены радасцю, шпарка круціць педалы, глядзіць уперад і ідзе ўсё далей і далей у глыб леса. Ён

Ад лідскіх
луроў

задалонены, што за ім ніхто не наглядае.

Вось усё гушчэй і гушчэй робіцца на абодва бакі.

Значна звужылася сцежка. Хутка праноссяцца панурія дрэвы. Узбуджана крычаць недзе сарокі. Пахне хвойя, застаялай вадой.

Вось прамільгнула з левага боку шэрая будка лесніка.

Вось галіны нямоцна шморгаюць на шчаках, і Антось на некалькі секунд прышлюшчае вочы.

Потым дрэвы паступова растунаюцца і сцежка зноў робіцца больш шырокай.

Антось стараецца з усіх сіл сядзець проста, ён не хоча тармазіць. І тут заўважае, што лес пачынае радзець, відаць ужо за рэдкімі дрэвамі густое поле. Да поля Антось дагэтуль яшчэ не даяздаў, і таму яшчэ больш узрадаваўся.

Скончыўся лес. У вушах засвістаў вецер. Дрэвы змяніліся густымі сценамі жыта.

Недалёка прагрукатаў камбайн, Антось толькі краем вока заўважыў яго чырвоную кабіну. Не было часу спыніць на чым-небудзь увагу, трэба глядзець уперад, на дарогу. Наперадзе праз якую хвіліну зноў паказаўся лес.

Раптам з-над кола, спалохана шчабечучы, выпархнула чародка нейкіх вельмі маленькіх ігушак, але Антось ужо ні на што не звяртаў увагі. "Наперад, толькі наперад!" - крычала ўнутры яго.

Уехаў у незнаёмы лес. Сцежка стала далей нейкая пыльная і пыл ужо ўздымаўся з-над колаў веласіпеда.

І тут да Антося стаў даносіцца спераду шум машыны. Потым наказалася сама машына – некай незнамай маркі, сіняя, з цёмным лабавым шклом, яна паволі рушыла насустрач, таксама ўздымаючы пыл.

Антось спалохаўся, але стараўся не траціць раўнавагі. А машына рушыла ўсё бліжэй і бліжэй. Хлопец падумаў, што ўжо не спеее аб'ехаць машыну. Занадта блізка яна была.

Ад гэтай думкі Антоску зрабілася зусім не на сабе. Кроў ударыла яму ў скроні і нічога больш не цямачы, Антось куляй саскочыў з ровара і скаціўся ў глыбокі роў. Скочваючыся, моцна разадраў ічкаку, рукі і паб'іў калена аб нешта пвёрдае.

Ужо лежачы на дне ірва ён скрозь востры боль пачуў, як спынілася машына, як адчыніліся дзверцы, як нехта вылез і непрыемным голасам сказаў:

О, няўдаліца! Нават паварочваць не ўмее, а ўжо на лясках катаецца! Такі каштоўны ровар чуць не раздушыў!

Чыйсьці другі голас радасна прапанаваў: - Гошк, гэты веласіпед шмат каштуе! Ты ж так хацеў надзарабіць! Давай

наглядзім, можа, ён сапсавануся?

— Ды не, цалы!

— Тады бяром!

Антось, пачуўшы апошнія словы, адразу ўскочыў на ногі. Правас калена моцна балела, і цяжка было зрушыцца з месца.

*Ад лідскіх
дураў*

Не, ён нікому не аддасць свой ровар! Ніхто не пасмее яго проста так узяць і звесці! Антось гэтага ніколі не дазволіць! Ён не пабаіцца! Хай драпаюць адсюль на сваёй машыне, дзельавыя!

Сціснуўшы зубы ад болю і злосці, Антось стаў, карабкаючыся ўверх, выбірацца з ірва. Ён не звяртаў ніякай увагі на свежую кроў, якая густа ішла з разадранай шчакі, не звяртаў увагі на чэпкія кусты і на абвальваючыся пад нагамі пясок, на непрыемны хруст пашкоджанага каленнага сустава. Злосць перапаўняла яго ўсяго, надаўляючы апошні страх.

— О, ды тут поўны камплект, і помпа ёсць! чутлія галасы.

— Глядзіце, і гаечны ключ прыхапіў, механік смаркаты!

— Гаспадар які! Давай, Віця, адчыняй багажнік. Трэба нам гэты драндулет хутчэй засунуць і змывацца!

--Я вам зараз засуну! злосна шаптаў Антось, выплаўзаючы з ірва.

Убачыўшы нарэшце злодзееў, якія вывучаюць яго ровар. Антось адразу пахаладзеў, цела яго закалацілася, твар, вымазаны ў пясок і кроў, пабалеў.

Каля машыны стаялі тры высокія і мажныя хлопцы - гадоў на восемнаццаць - дваццаць. Адзін, з голай і моцна загарэлай спіной і ўскудлачанымі валасамі, ужо адчыняў багажнік машыны. Мабыць, з возера едуць, або педзе недалёка пікнік ладзілі. Другі, такі ж загарэлы, толькі ў зялёнай майцы з нейкімі не нашымі надпісамі, ужо падымаў ровар. Трэці, у цёмных акулерах і ў белай спартыўнай майцы, дапамагаў яму, падтрымліваючы задняе кола. Абодва сапні, як быкі, і ціха лаяліся.

Вось ужо ровар асцярожна запіхваюць у багажнік.

Антось надняўся ва ўвесь рост у пяці кроках ад хлопцаў і, як мага мацней, закрычаў:

— Не чапайце!

Голас яго дрыжаў, уздрыгвала і галава на худзенькіх плячах. Абадраныя кулачкі моцна спіснуліся. Са шчакі ўсё яшчэ цякла кроў.

Тыя, што засоўвалі веласіпед, аглянуліся, і адзін з іх той, што ў акулерах - насмешліва і жорстка сказаў:

— Што? Ты ўжо вылез? Лезь назад і адпачывай, смаркач!
Цяпер гэта ровар Толькі!

Яд лідскіх
лицуоў

Астатнія два, убачыўшы замурзаную і абадраную постаць Антося, гучна зарагаталі.

Антось стаяў не варушачыся.

— Ты што, не чуеш? — спытаў “новы гаспадар” ровара і стаў набліжацца да снагоханага хлопца, — каціся назад у яму, ровар зараз мой!

Антось працягваў нерухома стаяць, глядзячы проста ў чорныя акуляры ашпалеламу злодзею. А той стаяў у баку і ўсміхаўся.

Толік тым часам падышоў вельмі блізка і з усяго размаху штурхнуў хлопца ў грудзі. Антось, як не стараўся ўтрымацца, зноў пакаціўся ў роў. На гэты раз ён моцна расцёк нос і разадраў кашулю.

Захлынаючыся слязьмі і крывёю, ён ляжаў ніцма і шантаў самыя страшныя праклёны, якія толькі ведаў. Няўжо ён больш ніколі не ўбачыць свайго веласіпеда?

— Парадак! — пачуўся зверху голас.

— Драпаем хутчэй! Можа, ты гэтага смаркача забіў?

Халера з ім, едзем! — закамандаваў той, каго звалі

Толік.

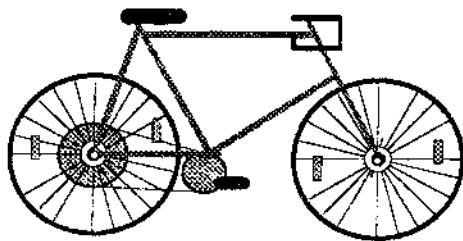
Пачулася, як бразнулі дзверцы, як завялася машына і крапулася з месца, як аддаляўся яе гул, такі страшны і прыкры.

У хуткім часе ўсё заціхла.

Зноў таямнічая цішыня надыйшла ў лесе. Толькі вяршыні дрэў ціха-ціха шапацелі, калышучыся прадвяхчалі пахаладанне. Нездзе далёка пракрычала сарока.

І яшчэ спакойную цішыню парушалі глухія ўскліпванні і дробныя дрыжыкі, марудныя няўпэўненыя крокі і трэск сучкоў над нагамі — гэта іншых дахаты хлопца, у якога толькі што адабралі тое, што ён так чакаў. Шматкі кашулі матляліся на ім ад узмацніўшага ветру. Правая нага пастаянна саскоквала. Худыя плечы дрыжалі.

Збіраліся хмары. Трэба хутчэй вяртацца дахаты! Зараз можа пачацца моцны дождж.

Ад людскіх
дураў

Марына Масла

Ефрасіні ў Полацк

Мая дарадца, мая сястрыца,
Хачу табе я пакланіцца.
Так наслаліся стагоддзі,
Што цяжка нам адчуць прыплодзіце
Святых надзей тваіх і мараў.
Ды хоціць! Хоціць ужо ахвяраў.
Даруй жак гэтае дрэмлету,
Бо сярод рокату грымотаў
Мы ўсёгі здольныя адчуць,
Што нас у лепшае вядуць
Любві гаючыя праменні:
Мы ўсё менш кідаем каменні.
Калі хто нас і абражае,
Дарэмна часу не губляем,
Бо толькі той павагі варты,
Хто на святло ідзе ўпарта!
Мая дарадца, мая сястрыца,
Не дазваляй са шляху збіцца!

Ад людскіх
муроў

* * *

Паміж намі гады і стагоддзі,
Дзьмуць сівыя вятры ў нягоддзе.
Ды, чым больш я з Табой размаўляю,
Повязь гэтых вякоў адчуваю,
- Годзе! Просінь сусвет у адчай.
- Будзе! Кажа паэт і чакае.
Што чакаць? Не будзіце маўчанне.
Лепш паслухайце ніў хваляванне,
Бо цяпер каласуюцца жыта,
Значыць - спсе і блізка прыбытак!
А астатняе, як дапаўненне,
Калі чыстае наша сумленне.
Важкасьць думкі такой адчуваю,
І на сэрцы ні кроплі адчаю!

Я.Купалу – да 116 угодкаў

Купалу днямі шанавалі,
Аб яго лёсе ўспаміналі.
Калі пачула “загадка смерці...”,
Гатова ўраз была намерці.
Відаць, адзін быў без падтрымкі.
Пакуль са злосцю ў абдымкі
Сплялося наша раўнадушша.
Ты ў нябыт? У нябёсы рушыў!
Гучаць купалаўскія песні
Ўлетку, увосень, напрудвесні.
Ну, а калі зіма ступае,
З ёй дух Купалы спачывае,
Каб зноў набраўшыся той моцы
Ўсе дзяўчаты нашы й хлопцы
Купалы песні падхапілі,
І край аддана свой любілі.
Каб шанавалі сваю мову
І збераглі яе асновы.
Каб нам свяціла спадчына,
Нібы ўсмешка матчына!

Адаму Міцкевічу

Ад людскіх
душоў

О, не мой ты, Адаме,
Не твая я, Марыся...
Дык чаму ж праз стагоддзі
Нашы думкі сышліся?
Ну, што ядчэ не зроблена табою,
Чаму твой позірк скованы тугою?
З Радзімаю прыйшлося развітацца,
З каханаю не часта сустрэкацца...
А ці было ўсё гэта, наш Адаме?
Прайшлі дзве сотні год,
А ты ўсё з намі!
Сапраўдная любоў заўжды прамениць,
Яе ніякі час не зменіць.
Пультуе зараз у крыві юначай,
Ці хіба можа быць іначай?
Даю зарок - табе заўсёды дваццаць,
Калі ты здольны ўдзячнасцю вяртацца.
І мужнеюць Адамы,
Прыгажэюць Марысі.
Ты нам сэрцы, як храмы,
Асвятляеш пакрысе.

Бывай, дваццатае стагоддзе

Бывай, дваццатае стагоддзе.
Спрачацца нам с табою годзе.
Усяго ханіла, шчэ з ліхвою,
Але гаючаю вадою
Зноў напаўняюцца крыніцы,
Дзе можна ў стоме прыныціца.
Святлеюць твары, праменяць вочы.
Ды толькі горкі лёс сірочы
Нам не дае спакойна спаць:
А што ж нашчадкам перадаць?
Бывай. Дваццатае стагоддзе...
Мы апранаемся па модзе.
Ды не ў камодзе, а ў душы
Важней за ўсё, што там ляжыць.
Нам трэба вельмі аспярожна
Данамагчы сцяблінцы кожнай
Узняцца ўверх пад мірным небам,

*Ад людскіх
муроў*

Каб была шчодрою зямля
Насуперак Чарно - быям!
Няхай наступнае стагоддзе
Добра і шчасця больш прыплодзіць!

Мова

Ты легендарнай Атлянтыдаю
У сусвет гісторыі глядзіш.
Але не быць табе забытаю,
Бо ты з пластоў зямных бруіш.
Яднаеш сэрцы чалавечыя,
Лагодзіш, душы іх і час,
Нічога, што так пакамечана,
Царазумеенне - лепшы прас!
Гляджу ўдалячынь, ужо ўсход ружавее,
Святлее, бліжэе, няе.
Вось гэтак і слова дужэе, спялее,
Мацуе вытокі свае!

Даруй!

Ізноў сказала штосьці неўпапад,
Але мяне даруюць твае вочы.
І гэты незвычайны лістапад
Нас разлучаць зусім не хоча.
Усё ўжо, здаецца ў былым,
Ды судзяшаюць лепшыя імгненні.
Вялікае пазнаеш у малым,
Каханне не паставіш на калені!

Восень

Я хачу, каб ніякі туман
Не заслаў нам да шчасця дарогі,
Каб размылаа дажджамі абман,
Зніклі ўсё перашкоды, трывогі.
А пакуль апускаецца восень
На зямлю і ў сэрцы людскія,
Няхай будуць шчаслівымі лёсы,
Што выноўваюць мары святых !

*Ад людскіх
душоў*

Святое маўчанне

Ты мне нічога не кажы,
Бо я даўно ўжо на крыжы
Была, была не раз распята?
Хіба дарэмна хтось сказаў:
Ну, нібы з крыжа знята".
Так, тыя, хто ўратавалі,
Не проста так мяне здымалі:
Не ўсе йшчэ зведала я мукі,
Не абдымалі твае рукі
Мяне пяшчотна і ласкава,
Дзе смак разлукі так гаркава
Упарта зноўку праступае,
У чаргу за пачасцейкам вяртае.
Я раскрыжую свае рукі,
Каб шчаслівей жылі ўнукі.
Ты мне нічога не кажы,
Для сэрцаў роднасных няма мяжы.

* * *

Мы жывём на адной зямлі.
Адчуваеш? Яна знямае!
Тут віхуры сцягі мялі,
І ад гора зямля самлела.

Дапаможам устаць з калень
І паверым у сілу неба.
Кліча час нас да перамен,
Яго трапіць дарма не трэба.

Што мы дзелім зямлю бацькоў,
Продкаў нашых жа кроім душы!
Так, набіўшы шмат сінякоў,
Беларусь мы сваю задушым.

Азірніся, прыстань, уваж,
Хай прыступкі метро "Няміні",
Як натоўпу сляпы віраж,
Стануць у горы апошнім мігам!

Мы жывём на святой зямлі...

Яд лідскіх
душоў

Пятро Макарэвіч

Хай без мяне ...

Драмаў з наганам пад падушкай.
Трымаў ля боку аўтамаг.
І грыф “зусім сакрэтна” птушкай,
Нібы на крылах, уздымаў;

Валле ад пыхі распірала:
Здавалася, я - пун зямлі!..
Вясны ачмуранай навалу
Гады разважнасці змялі.

Не друг стукацтва - дынамітам
У нутро мне мужнасць залягла:
Заўжды ўзрываюся адкрыта.
У твар, не ўпотаі з-за вугла.

У паэзіі сцвярджаю годнасць:
Хай сонцам свецяцца радкі!..
Хай без мяне ў пагонах подласць
Тэчэ павуцінныя кругі.

“Пара завесці дрот у лыч начальству!”

Развесці ў хвацкія вусы
На хутары ячменны колас.
У дакалгасныя часы
Тут гаспадарыў бацькаў голас.

Калі з казой --- не раз у год ---
Каля вуголю каморнік паштаў,
Крычаў: “Пара завесці дрот
У лыч Тарноўскаму начальству!”..

*Ад лідскіх
лічур*

Маўчыць тых дзён гвалтоўны зброд ...
Зямлі ў бацькі — два аршыны ...
І ў дзесяць сотак агарод
Цяперака — абуза сыну.

Каб пустазеллем не здзічэў,
Засейвае яго ячменем.
І не касой ужо пяха
Камбайн уміг амалоціць зерне!

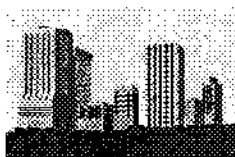
Чаму ж шчыміць каторы год
Душы збалелае сялянства
Той крык “Пара завесці дрот
У лыч Тарноўскаму начальству”?..

Горад мой любімы

Горад мой любімы!
І ронкамі рабіны.
Быццам і не сеяў вораг чорны дым.
Карпусамі грае
Сонца небакрая -
Ўсё цвіце наўкола пчасцем залагым.

Замак пад блакітам
Маладзее з Лідай,
Светлае каханне дзе і я знайшоў.
Што за чараўніцы
Нацы маладзіцы
Паланяюць сэрца песнямі, душой.

Горад мой раздольны!
Ты, як Нёман вольны.
Ордэнамі зорак неба над табой.
І адну з іх - ордэн
“Знак пашаны” горда
Носіць Ліда -горад старжытны мой.

Ад людскіх
душоў

Міхась Мельнік

Сустрэча з лесам

Калі садзіцца вечар на вяршыні
Зачараваных цішынёю дрэў,
Прыходжу ў лес, нібыта ў дом
гасцінны,
Дзе палавека шчырага сустрэў.
І пачынаю цёплую размову
Пра тое, што так моцна
ўсхвалявала,
Стараюся знайсці такія словы,
Каб спагаднейшым ўсё навокал
стала.
Стараюся не пакрываць душою,
Каб ўсё жывое тут павесялела,
І прычашчаюся лагоднасцю лясною.
Каб падабраць на гэтым свеце белым.
Калі садзіцца вечар на яліны
І цішыня на роздумы наводзіць,
Прыходжу ў лес, нібыта дом
гасцінны,
Як да людзей на свята
ці на споведзь...

Рэквіём

У каляровым пажары лісця
Стаіць абсмалены дуб,
як струп
на здаровым целе сучаснасці
Каб не забыцца,
напамінае —
доўга
гояцца раны
мінулага ...

*Яд лідскіх
душоў*

На ўлонні прыроды

Мне на ўлонні прыроды роднай,
Нібы ў матчынай цёплай

пасцелі...

Адчуваю я тут сваю годнасць,
Адчуваю я тут сябе цэлым.
І ніякіх мне лекаў не трэба,
І не трэба камфортаў ніякіх...
Толькі крышачку чыстага неба,
Толькі каліва роснае мяты...

ЛЯ Нёмана

Усе ўздыхаюць,
ахаюць:

— Як непаўторны!..

Які ён велічны і вольны!

І ўсё, што пра яго гавораць, —
праўда.

Але што словы!..

Вусны твае ўтвараць:

— Ну і прасторы,

ну і шырыня!

А я дык ведаю

у рацэ ёсць глыбіня.

Пераўвасабленне

Спакойным быць хачу, як снежны лес,
калі прырода мудрасцю крапае,
калі жыццёвы чалавечы лёс
адметную выразнасць набывае,
калі ўсе забываюцца нястачы,
нікчэмнымі становяцца памылкі...
Што значаць учарашнія няўдачы
У свеце першароднае стыхіі?!

Сяргею Ясеніну

Ад людскіх
лугоў

Калі мне сізаў не ставала.
Калі, здавалася, усё зняверана,
І ноч да горла падступала,
Тады я думаў пра Ясеніна.

Калі душа і сэрца ў скрусе,
Гняце туга асенняя.
Тады па-руску я маюся
За бяссмяротнага Ясеніна.

Паэту Леаніду Вітніку

Жыццё не знае старасці –
Яно не мае меж:
З глыбокай старадаўнасці
Да нас прыходзіць верш.

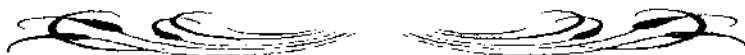
Гады яму пракладваюць
У будучыню шлях.
Не рыфмаю, а праўдаю
Звініць строфа ў вяках.

Паэты – людзі гордыя,
Нічым іх не сагнеші.
Перад манернай модаю
Не б'е паклоны верш.

Не ведае паэзія
Ні пудры, ні памад,
Яе такой гарэзаю
З нас кожны бачыць рад.

У пояс не паклоніцца
Яна ні перад кім.
З хлусні прыдворнай модніцы
Зрывае парыкі.

Гады радком пракладваюць
У будучыню шлях.
Не рыфмаю, а праўдаю
Звініць строфа ў вяках.

Ад людскіх
ліуроў

Алесь Нічынар

Запознены прыезд

Крокчучы і войкаючы, стары Міхал падняўся і цяжка выдыхнуў павестра, сеў на старасавецкім ложку, які скрыпеў ад нязначнага руху, дрыжачымі рукамі пачаў набіваць скусаную люльку. Закончыўшы гэты занятак, ён паднёс да тэтуноку запалку і глыбока зацягнуўся дымам.

Эй, старая, паклікаў ён хрыплым голасам.

На кухні пачуўся нейкі стук, а пасля глухія, шаркаючыя крокі.

— Ну, чаго табе?

— Янка не прыехаў яшчэ?

— А ты што, аслеп? Няма яго.

— Звані яшчэ, старая, мусіць, паміраць буду.

— Ну, яшчэ чаго, набраў у галаву...

— Цыц, баба, аджыў я сваё... чую я.

Шэрыя клубы дыму амаль цалкам хавалі сухі твар старога.

— Ой, божа, — загаласіла Ганна. — Усё ж доктар казаў.

— Мала што ён казаў, абарваў яе Міхал. — Я па сабе лепш ведаю. Аджыў я, Ганна, аджыў. Праўду кажучь, што ўсялякая хвароба чалавека перад смерцю адгускае, вось і мне лёгка стала. Звані, кажу, да Янкі, на сына хоць перад канчынай паглядзець хачу. А то, як вырас, як з'ехаў з дому, так і ходзіць па свеце, як сабака бадзячы.

Голас яго абарваўся, пераходзячы ў глухі, надрыўны кашаль.

— Звані, Кажу! — хапаючыся за грудзі, прахрынеў Міхал.

Ганна скапіла хусцінку і, як мага хутчэй, выбегла за дзверы. Міхал падняўся, узяў кій і, хістаючыся, марудна накіраваўся следам. *Ад людскіх ліуроў*

Ён сьцінуўся перад старым, заседжаным мухамі люстэркам і сумна паглядзеў на наклееныя пад ім старыя здымкі, на свае баявыя ордэны, атрыманыя ў гады вайны, а зараз нерухома навіслыя на бруднай сцяпе. Міхал уздыкнуў. На яго глядзела яго маладосць, якая прайшла ў парваных ботах да Берліна, а пасля будавана лешцае жыццё ў тых жа ботах. А зараз вось гэты пераможца і будаўнік дажываў свае апошнія дні ў паўразбуранай хаціне, на сценах якой адважна бегалі тараканы.

— Так, дабудоваўся, — прамармытаў Міхал і, адчуўшы слабасць у нагах, паспяшаўся да дзвярэй.

— Хоць бы сына набачыць, — усных вымавіў ён. — Зусім пра бацьку забыўся, афірыст чортаў.

Выйшаўшы за парог, стары цяжка апусціўся на прыступкі і на звычай дастаў люльку. Дзесьці непадалёку завуў сабака. Марудна набіваючы тытунём люльку, стары падняў вочы на шэрае неба, на якім шлі цяжкія дажджавыя хмары і даносіўся маркотны крык журавоў. Яны спакойна праплывалі над хатай, нібы развіталіся з ім. Міхал горка ўсміхнуўся гэтай думцы. Неўзабаве перад яго вачыма ўсё наплыло, люлька выпала са змаршчыненых, напружаных рук, і наляцеўшы вецер рассыпаў на калені тытунь...

На наступную раніцу да хаты Міхала, дзе ўжо сабраліся людзі, надкаціла раскошная машына замежнай маркі. З яе вылез высокі малады чалавек, нервова стукнуў дзвярыма.

Што здарылася, маці? — рэзка звярнуўся ён да выйшаўшай насустрач Ганны. Чорт вазьмі, вы мяне ад справы адарвалі. Дзе бацька?

— Няма ўжо твайго бацькі, сыноч, — адказала Ганна і, адварнуўшыся, накіравалася да хаты.

Ад людскіх
муроў

Юля Тясецкая

Мая Беларусь

Сінявокай яе называюць,
Найчысцюжкую Белую Русь.
Аб ёй вершы і песні складаюць.
Колькі іх? Падлічыць не бярусь.
І хоць край мой не дужа вялікі —
А на карце дубовы лісток. —
Ён на рэкі, азёры пматлікі,
Шмат у ім і лясоў, і бароў.
Тут, як сонца, палі залатыя,
Тут паўсюдна крыніцы журчаць.
Невялічкія пушчы грыбныя,
Жаўрукі па-над лугам звяняць.
Тут крынтальныя рэкі, азёры,
Раўчкі па дубровах бягуць.
І зусім нездарма называюць
Сінявокай маю Беларусь.

Янка Купала

Любіў зямлю і свой народ,
Любіў сваю краіну, мову.
І днём і ноччу, з года ў год
Дарыў гаючас нам слова.
І вершы дзіўныя яго
Любоўю раняць душу.
Яго няма ўжо і даўно,
А ўсё ж такі я муну
Сказаць, што ён жыве, ён шчэ жыве
У пачуццях нашых, у кожным слове.
У нашым сэрцы, у галаве
Гучаць радкі на роднай мове.
Змагаўся ён за лепшы свет,
За палла шчасце і свабоду.
Але што можаш ты, паэт,
У час нянавісці сляпое?
Як пмат і вернаў, і паэм,
Радкоў пудоўных — іх нямала.
Вялікі дзякуі вам, паэт
Бацькоўскае зямлі Купала!

Ад лідскіх
ліуроў

Танна Рэлікоўская

1863 год (альбо “Кастусю Каліноўскаму”)

Палае наш край... Мужькі - касінеры...
Не стала больш моцы трываць.
Кастусь Каліноўскі! Вядзі нас наперад!
За шчасце вядзі ваяваць.

Ты вочы адкрыў нам, Яська з-пад Вільні,
“Мужыцкую праўду” нам даў.
На гэтай зямельцы заўжды мы рабілі.
Чаму пан багаты забраў?

А -ну, дзецюкі! Сцяг свабоды ўзьдымем,
Прагонім тырана — цара.
Мы столькі цярпелі зняволі і крыўды,
Настала адпомсціць пара.

Табе, Каліноўскі, наш лёс уручаем,
Ахутаны распаччу, болем.
Мы будзем змагацца рашуча, з адчаем,
Гатовыя згинуць за воллю.

Лепш смерць у баі, чым рабскі наш стан,
Лепш слаўная паміць у народзе.
Унукі не ведаюць слова хай “пан”
І вечна жывуць у свабодзе!

*Ад лідскіх
муроў*

Маці

Я к табе прылячу
Шызакрылаю птушкай,
Каб хоць крышку суняць
І сунешыць твой боль.
Слёзы, беды твае
Знае толькі падушка,
Што ў начы паліваець
Сваёй чыстай слязой.

Працавала на полі
Ад зары і да ночы,
Гадавала дзяцей,
Ласкай пешыла іх,
Не змыкала вачэй.
Адганяла дрымоту.
Мыла, шыла, вязала
Для кравінак сваіх.

Але вось разляцеліся
Дзеці быццам бы птушкі,
І калі-нікалі
Толькі вестку прышлюць.
Па-ранейшаму ты
Думкі дзеліш з падушкай.
Па-ранейшаму вочы
Слёзы горкія льюць.

* * *

Ты верыш мне? Ці ты не верыш?
Пра кожны позірк твой і крок
Я напісаць магла бы вершык,
Знайшла бы хоць адзін радок.

Не паціскай плячыма, родны,
І не дзівіся мне наўслед.
Я адвяду твае нягоды,
Я засланю цябе ад бед.

Не паглядай, як на малую,
Не засмучай мяне адказам.
Нічым цябе не патурбую,
А толькі ўсюды буду разам.

Лілея Сазанавец

Ад лідскіх
дурач

Марына

на вэла

Сустрэча з Марынай адбылася ў мяне зусім выпадкова і нечакана. Запрасіла нека сяброўка з'ездзіць у вёску да яе маці. Казала, краявід там вельмі прыгожыя, лес недалёка. Пазагараем, маўляў, ягад лясных наймося. Кажуць, хто ў ліпені чарніцу пасыпае, таму на ўсю зіму вітамінаў хопіць. Я спакусілася на прапанову сяброўкі. Ды і калі па-праўдзе, рабіць у горадзе мне не было чаго. Муж з'ехаў у камандзіроўку аж на два месяцы запар, дзеці паехалі ў летнік. Не сядзець жа ўвесь адпачынак на балконе ды падстаўляць гарачаму ліпеньскаму сонцу то адзін бок, то другі!

Зборы былі нядоўгія. Мы збіраліся пабыць у вёсцы толькі некалькі дзён. Слышлі з цяжкай раніцай. Яшчэ стаіў лёгкі туман там, дзе — я адразу здагадалася — павінна была цячы рака. Я ўгадала месцазнаходжанне невялікай, але даволі бурлівай рэчкі з празрыстаю вадай. Сяброўка прапанавала да маста не ісці, а перайсці рэчку ўброд.

— Тут неглыбока, паведаміла яна, убачыўшы мой не зусім даверлівы пагляд у бок рэчкі.

Мы паднялі выпэй свае доўгія, на модзе, спадніцы і смела ўвайшлі ў ваду. Прысмная прахалода ахапіла нашыя разгарачаныя ногі. Вёска знаходзілася адразу за пагоркам. І вось там, у гэтай вёсцы я нечакана нос у нос сутыкнулася са сваёй колішняй сяброўкай Марынай.

* * *

Мы з ёю сябравалі яшчэ са школы. Жылі ў адным доме, толькі ў розных пад'ездах. Памятаю, мы, малеча, увесь час зайздросцілі Марыне, бо яна жыла толькі з бабуляй і магла рабіць, што хацела. Бабуля лічыла сваім абавязкам накармаць унучку ды сачыць, каб апратка на ёй заўсёды была чыстай ды

Ад лідскіх муроў

непадранай. Гэта было амаль што немагчыма, бо мы дзяўчаты, гайсалі па пятах не горш, за хлопцаў. На выхаванне ўнучкі ў бабулі, мабыць, не хапала ўжо ані сілаў, ані жадання. Марыну выхоўвала вуліца, але трэба адразу дадаць, што выхавала яна яе не горш, чым нас нашыя бацькі. Марына была гэтакая самая, як і ўсе астатнія. Адно розніла нас: Марына ніколі не ведала, што такое дзяга. Таму, наўзона, яна была больш рамантычнай, чым мы ўсе астатнія. Проза жыцця ёй была амаль што невядомая. У тым сэнсе, у якім мы тады яе разумелі.

Мы з Марынаю вырашылі паступаць у педінстытут. На заводзе працаваць не хацелася, у медінстытут баяліся не прайсці па конкурсе, ды і “анатамічка” трохкі палохала. Вывучыліся мы з Марынаю без асаблівых турботаў. Насгаў дзень размеркавання. Першай у аўдыторыю, дзе сядзела камісія, зайшла я. Старшыня камісіі пагартваў мае паперы, уважліва хвіліны са тры, разглядаў мой твар, нібыта не пазнаваў мяне, хоць дагэтуль ажно два гады запар вычытваў нам лекцыі па гісторыі культуры.

Ну што, спадарыня Камароўская, мы знайшлі для вас добрую школу, – ён зноў зазірнуў у паперы, будзеце выкладаць мову і літаратуру ў Залескай сярэдняй школе. Усе падрабязнасці аб вашым побыце і г.д. вам паведамаць на месцы. Жадаю поспехаў.

Старшыня не даў мне ачомцаца, паціснуў руку, падсунуў мне над паху скрутак нейкіх папер, і я апынулася зноў у калідоры. Наступнай ў аўдыторыю ўвайшла Марына. Я разгарнула свае паперы, пагартала іх. Пакуль што назоў вёскі Залесе мне нічога не гаварыў. “Добра”, — падумалася мне, — “на месцы набачым, што гэта за вёска Залесе”. Хоць дзесці ў глыбіні душы мне, чалавеку гарадскому, у вёску ехаць не хацелася. Але я пакуль што вырашыла не турбавацца. Хто ж яго ведае, як яно станеца далей!

Марына таксама атрымала размеркаванне ў вёску, толькі ў іншы раён. У горадзе засталіся толькі трое нашых студэнтаў: стараста групы і двое камасамольскіх актывістаў, хоць актывісты тыя ледзь-ледзь па “тройку” навуку выцягвалі. Вядома ж, часу не было вучыцца за рознымі сходамі ды мерапрыемствамі. А мы з Марынай былі выдатнікамі. У мяне была адна “чацвёрка” па фізкультуры (не магла хутка бегаць),

а Марына дык і наогул была "круглай" выдатніцай.

Марына пасля размеркавання была найшчаслівейшая.

-- Паседу ў вёску! -- радавалася яна, — як Лабановіч, *Ад лідскіх
мураў*".

-- Часу табе не будзе шпацыраваць, — упэўнена канстатавала Каця, яшчэ адна нашая сяброўка, якая вырасла ў вёсцы, — гной з хлява будзеш выкідаць, а не шпацыраваць.

Хутка пасля размеркавання мы раз'ехаліся хто куды. След Марыны згубіўся. Неяк хутка яна перастала адказваць на мас лісты. Бабуля ейная памерла, тую вёску, куды яна паехала на працу, пасля Чарнобылю адсялілі. Так я згубіла Марыну і зусім не чакала сустрэць яе вось зараз, праз столькі год. Я была упэўнена, што яна вярнулася ў горад, і вось тут не лішне будзе ўспомніць мой асабісты прыезд на працу ў Залессе.

* * * * *

Выйшла я з аўтобуса, стала на пыльнай вуліцы і не ведаю, у які бок ісці, бо аўтобусны прышынак знаходзіўся як раз пасярод вёскі. Ці то ўлева падацца, ці ўправа -- хто яго ведае! Але ў вёскі, як аказалася, маюцца свае "шлюсы". Да мяне зараз жа падыйшлі некалькі вясковых кабет. Яны адразу запыталіся:

— А ці не новая вы будзеце настаўніца?

Атрымаўшы станоўчы адказ, яны мяне не толькі да школы правялі, але нават і маю валіску паднеслі. Дырэктарам у школе была мажная жанчына з завіўкай і залатым зубам наперадзе. Паміж зубам залатым і зубам сапраўдным свяцілася дзірка. Дырэктарка заўважыла мой позірк, які я, на жаль, не змагла схавць, і паведаміла:

— Няма часу ў горад з'ездзіць, зубы наўстаўляць. То бульбу трэба было пасадзіць, то вось сена зараз паспела.

Яна павяла мяне наказаць школу, глумачыла, што дзе знаходзіцца: вось тут майстэрня, а вось тут сталоўка. Адно мяне здзівіла: у школе ў кожным класе стаялі печкі. "Трубкі", — назвала іх дырэктарка. Яны мне нават спадабаліся, такія высокія, прыгожыя.

Але потым пачаліся непрыемнасці. Я спытала, дзе я буду жыць. Дырэктарка, сама ветлівасць, добразычліва ўсміхнулася і ахвотна паведаміла:

— А вось тут побач. Я дзеля вас спецыяльна знайшла хату

Яд лідскіх
дурач

бліжэй да школы. Толькі нёвольны двор прайсы і вы дома. Хага, у якой мне прапанавалася жыць, мне не спадабалася. У ёй было чыста, светла, але я не ўбачыла там ні радыё, ні тэлевізара. Ды і гаспадыня падалася мне, на першы погляд, нейкай “ваўкаватай” жанчынай. Нават на прывітанне не адказала. Але адсутнасць тэлевізара — гэта было яшчэ напаўбяды. У рэшце рэшт, тэлевізар можна было купіць. Я звярнулася да гаспадыні:

— А дзе я буду прымаць душ?

Тая неяк дзіўна пераглянулася з дырэктаркай і нічога не адказала. Прышлося дырэктарцы зноў мне ўсё тлумачыць:

— А ў нас лазня ёсць. На пятніцах жаночы дзень.

— А як жа?... — далей я не стала нічога казаць, бо адчула, як камяк у горле перапыняе дыханне.

Дырэктарка заўважыла перамену ў маім настроі і каб трохкі яго ўзняць, прамовіла:

Ды вы не думайце, у нас вельмі добра. Не тое, што ў іншых вёсках. У нас моладзь ёсць. Хлопцы ёсць. Чатыры трактарысты і два слесары. Замуж выйдзецце, а замужнім настаўніцам старшыня дазваляе свой дом будаваць. Карову калгас выдзяліць, парсючка.

Я вельмі выразна ўбачыла сябе з завіўкай, залатымі зубамі, убачыла, як я разам з мужам - трактарыстам закідваю на прычэп ягонага трактара сена, каб было што есці ўзімку нашай карове. Убачыла ўсё гэта, падхапіла сваю валіску і пабегла на прыпынак. Балазе, туды якраз вырульваў аўтобус.

* * * *

А Марыну я адразу пазнала. Яна была вельмі падобная на тую дырэктарку.

Алесь Стадуб

Ад людскіх
муроў

Услед

Я — постаць часу,
Плоць яго і цень,
Мяжа дабра і зла,
Спакусы і спагады,
Люсгэрка ўпартых,
Амплітуда ўцех,
Жыццёвы персанаж
У кадры і за кадрам.

Рухавіць страх ад тых,
Хто рвецца ўслед;
Інстынкт, як і ў мяне,
Каб недзе не спазніцца.
На іх стракатага
Жыцця буклет
Цень навядуць унукі...
Са сваёй званіцы.

Экспромт

Боль заняе плуха крыкам жураўля,
Радасць усміхаснца смелым жаваронкам.
Ад касцей нявінных мучыцца зямля.
Ад любові дзыўчаты войкаюць спрасонку.

Гэты сум і спеў, і боль, і сон, як ток,
Працінае памяці маёй дыскету.
На аснове белай педарэчны ўгок
Тчэ

нязгодна вечна

дысапансы Свету.

*Ад людскіх
муроў*

Я не адзін

Мазольны дзень паставіў кропку
І ціха ўцік. Начуе ноч.
Я не адзін. На пятым крокі
Не спяць маёй суседкі зноў.

Званю. Як клічу наўздагонкі.
Вар'іруем пра "што", "чаму".
Што ўжо яна насцела ў жонкі,
Што запрагу, як буду муж.

Ды ад спакусных разважанняў
Наш заікнуўся дыялог.
У трубы дыхае маўчанне
Ці то пралог, ці эпілог.

Як здані

Марудны дзень падаўся да сначыну.
Да заўтра клопаты славіў.
Зпоў творча, як для нас, над Лайкаўшчызнай
Пачнуць канцоршчы салаўі.

Прарэжунца ў сціпных зорак ночы
Нарадаваць і даль, і шыр.
А мы па дну ўтульнай роснай ночы,
Як здані, пройдземся ў нішы.

Спахопімся ад нечаканай знічкі
Пад небам-дахам майскай цьмы —
Сваё без слоў па беларускай звычцы
Ўзаемна загадаем мы.

Ад лідскіх
ліуроў

Станіслаў Суднік

Наш Грунвальд (вянок санстаў)

1. Шыхт

Мы стаім у шаломах з мячамі,
Перад намі варожая раць.
З намі мова, зямля наша з намі,
За яе мы ідзём ваяваць.
Мы ўглядаемся ў проразі грозна,
Мы вышукваем хібу ў брані,
Ад жалезнага цяжару млосна,
Божа, нас ты хаця барані.

Выгнем разам, магутна, зацята,
Будзем біцца, як косім заўзята,
У крывавай рацэ той шалёнай
Налымнеюць агнём берагі,
Перад намі праклёны, праклёны,
Па-над намі сцягі і сцягі.
1.10.90.

*Ад людскіх
люроў*

2. Пачатак

Па-над намі – сцягі і сцягі,
Чырвань бель паласою цячо,
А навокал сцягі і сцягі,
Кроў чырвоная густа цячо.
За сцягамі ваўком ныс ноч.
Зубы вострыць злаюдава раць,
Моцны Божа, хаця не суроч.
Дай жа трапна варогаў уцяць.

Нам няведамы страх у баі,
Мы забылі каханых сваіх,
На шчытах толькі вольнасць у нас.
Вораг падае ніц пад мячамі,
Нам не странны ні суд і ні час,
У нас крылы даўно за плячамі.
1.10.90 г.

3. Прывяmlенне

У нас крылы даўно за плячамі,
Ды мы звязам іх моўчкі, што моц,
І самотнымі зорак вачамі
Распагодзім бяскошную ноч.
Па зямлі сваёй грэшнай нагамі
Мы адмераем кожную пядзь,
Мы вятры супакоім сцягамі,
І шчытамі мы высцелем гаць.

Між баямі самотнай хвілінаю
Мы злісься з зямлёй, як з дзяўчынаю,
Вольны вецер пяе аб свабодзе,
Неба нам, як акрайчык страхі,
Нам не ўзлесьці туды, мой народзе,
На нагах цяжкай гірай грахі.
5.10.90г.

*Ад лідскіх
ліуроў*

4. Будні

На нагах цяжкай іграй грахі,
А ля скроні, як руля, праклён.
Мой народзе, табе ад сахі
Трэба выйсці да велічных дзён.
Ты забіты нядоляй і працаю,
Аж забыўся на назву сваю,
І штгодзень бізуном альбо тацаю
Кроў па кроплі ўсе ціснуць тваю.

А мы ўсё ці арані, ці сеялі,
Рукі цешылі працай умелаю,
Забываліся мроямі чыстымі,
Ды пабудка, як дзень, наступала,
Нібы хваляў сцяна перад высгамі,
Перад намі варогаў навала.
5.10.90 г.

5. Вораг

Перад намі варогаў навала,
Як стагоддзі мяняюць іх твар,
Ды душа перамен не спазнала,
Не згасас там хцівасці жар.
Хоць там немец, хоць лях, хоць рассец,
Іх аднолькавы точыць чарвяк,
Зразумець не жадаюць, не ўмеюць:
Тут не рускі живе, не паляк.

Тут жывуць беларусы спрадвеку,
Церпяць тут і канаюць ад здеку.
Новы дзень зноў бядой узгарае,
Б'е маланкай па гэтым краі,
Новы вораг сюды падступае,
Там чужынцы, тут жменька сваіх.
5.10.90 г.

Яд людскіх
душоў

6. Нечысьць

Там чужынцы, тут жменька сваіх,
Там нахабная, лютая зграя,
Што чужынцы? Вядома, ад іх
Мы ўсялякага ліха чакаем.
Што чакаць, адкажы. Беларусь,
Нам ад злыдняў, табой спараджоных,
Што на частках цябе прадаюць,
Што табе прагражаюць палонам.

Паглядзіце, як нечысьць шыкоўна,
Тут жыве, бы ў раі, усяроўна.
Раскашуе на шыі народа.
Наша гора, наш боль растапталі.
У кайданы ўкавала свабоду.
Як нас мала, мой Божа, як мала.
4.02.91 г.

7. Адраджэнне

Як нас мала, мой Божа, як мала.
Не ўрадзіла нас болей зямля,
Кепска сонца яе сагравала,
І была ўся з камення рапля.
Мы па каліву цяжка ўзрасталі.
Нас ламаў, нас таптаў гралабой,
Мы ў сідрах сябе пакавалі,
На вайне залісіся крывёй.

Ды ад кожнай сцяблінікі спадвеку
Хоць зярнятка хавалі ад здеку,
І вось "трубы гудуць над Гародняй",
Менск пагонічаў кліча сваіх,
Мы – жывыя, хай пават і сёння,
Як заўсёды, нас меней, чым іх.
4.02.91 г.

*Ад лідскіх
муроў*

8. Досвітак

Як заўсёды, нас меней, чым іх,
Як заўжды, у нас горшая зброя,
Пам падмогі няма ад святых
І няма нам снагады людскос.
Шлях замкнула гісторыя свой,
Інсургентаў калісь прадавалі,
А сягоння бязмоўнай гурбой
Галасы недавяркам аддалі.

Бач, абселі наўкола папамі,
Бач камандуюць велічна намі
Ды такі ненадоўга хаўрус,
Новы дзень, новы час наступае,
Мы ўстаём за сваю Беларусь,
Таўкавіска ад зброі зіае.
23.02.91 г.

9. Мэта

Таўкавіска ад зброі зіае,
Таўкавіска сцягамі гарыць,
Наша справа ў той бітве святая,
Мы радзіму ідзём бараніць.
Ад пагарды ідзём, ад бязволля,
Ад спакусы пакорай раба,
Ад бязвер'я, душоўнай няволі...
Тут за прышласць зямлі барацьба.

Жыцці мы ўжо даўно паламалі,
Сэрцы ў латы стальняы ўкавалі.
Мы супроць той пакоры лядачай,
Што народ мой з жывёлай раўняе,
З нашых душаў і сэрцаў гарачай
Таўкавіска крынёй запльывае.
23.02.91 г.

*Ад людскіх
ліуроў*

10. Поле

Таўкавіска крывёй зашывае,
Ды за шыхам зноў шыхт устае.
Год за годам Пагоня збірас
Нас пад светлыя сцягі свае.
Год за годам зямля Беларусі
Пасылае ўсё новых сыноў,
І ні мукі, ні смерць не прымусяць
Іх адгэтуль вярнуцца дамоў.

Наша поле ляжыць не пад Менскам,
Не пад Вільняй, Варшавай, Смаленскам,
Душы сэрцы, надзея і гнеў,
Беларусь, поле тое - мы самі.
Крумкачоў чуден жудасны спеў,
Мы за край свой кладзёмся касцямі.
23.02.91 г.

11. Неўміручасць

Мы за край свой кладзёмся касцямі,
Толькі душам спачыну няма.
Зыркай помсты святымі агнямі
Ім зігнець у бязмежжы цямна,
Ім лятаць, ім блукаць у прасторы,
Новых целаў рупліва шукаць,
Душы тых, хто загінуў учора
Заўтра будуць ізноў ваіваць.

Вольны дух Беларускай краіны,
Ты не знік, не прапаў, не загінуў.
Ты ў Сусвеце бязмежным лунаеш,
І гадусш сыноў ты сваіх,
Светлай мараю нас асвятляеш
У тым нашым анонім баі.
11.09.91 г.

*Ад людскіх
душоў*

12. Стойкасць

У тым нашым апошнім баі,
Колькі б злыдням ні рвацца, ні пяцца,
Мы патонем у моры крыві,
А назад ні адзін не падасца.
Не саступім ні пядзі зямлі
І ні слоўца радзімас мовы,
Мы сцягі не на жарт паднялі,
Не на дзень мы скідалі аковы.

Родны край, ты адзіны на свеце,
Мы ж усе – твае грэшныя дзеці.
За свабоду тваю і за шчасце
Мы ў адказе і толькі мы самі.
Тварам стрэнем любячы напасці.
Наша крыўда... Яна перад намі.
11.09.91 г.

13. Праклён

Наша крыўда... Яна перад намі,
Нашы ворагі лалзяць хаўрус,
Як ваўкі, зноў скрыгочуць зубамі,
Сцеражыся, бядак-беларус.
Камуніст і рассея натхнёна
Дзеляць нашу святую зямлю,
І гразяць нам апошнім палонам,
І звяваюць на шыю пятлю.

Дык праклятым хай будзе маўчанне,
Ласкі нечай сляпое чаканне.
Хай праклёны на ўсіх тых да скону,
Хто шчо ў нашых шыхтах не стаіць,
Мы ўстаём на Зямлі абарону,
Мы зракаемся месца ў раі.
11 09.91 г.

*Ад людскіх
люроў*

14. Грэх

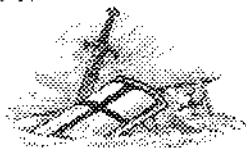
Мы зракаемся месца ў раі.
Мы даўно саграшыць не баімся.
Мы свабодны ва ўчынках сваіх.
Ад ратунку душы адракліся.
З сэрцаў вырвем спагаду і жаль,
Перад выбарам сродкаў не станем,
Нас не можа абцяжваць мараль,
Нас дабром немагчыма параніць.

А на шалю грахоў на тым свеце
Грэх адзін нам не ляжа, паверце,
Грэх пакоры, бязвер'я, адчаю,
Зрады грэх не запішуць за намі.
Перад лёсам радзімага краю
Мы стаім у шаломах з мячамі.
11.09.91 г.

15. Бой

Мы стаім у шаломах з мячамі.
Па-над намі – сцягі і сцягі,
У нас крылы даўно за плячамі.
На нагах цяжкай гірай грахі.
Перад намі варогаў навала,
Там чужынцы, тут жменька сваіх.
Як нас мала, мой Божа, як мала,
Як заўсёды, нас меней, чым іх.

Таўкавіска ад зброі зіяс,
Таўкавіска крывёй заплывас.
Мы за край свой кладзёмся касцямі
У тым нашым апошнім баі.
Наша крыўда... Яна перад намі,
Мы зракаемся месца ў раі.
1.10.90 г.

Ганна Худзякова

Ад людскіх
мураў

Стань да неба ты тварам
І пабач, як пылае пажарам
У грудзях тваё кволае сэрца.
Яно шчыра на волю ірвецца.
Хочаш ты ад зямлі адарвацца,
Наляцець праз агонь і ваду,
Абагнаць журавоў чараду,
Дыхаць свежым паветрам
І ляцець супраць ветру.
Твае думкі да сонца імкнуцца,
Я жадаю табе не прагнуцца.
Хай жыццё тваё ў марах пройдзе
Няхай пчасце цябе ўрэшце знойдзе.

Ад людскіх
лыроў

Святлана Цішук

У руху

На вуліцы
людзі ідуць
і машыны
Ідзе тут, бязьці і чмураецца рух.
Горад жыве. Не шукае спачыну.
У руху і я, бы ў вясельным віру.

Не можа душа мая
мяккім клубочкам
Ляжаць і маўчыць,
не спяваць, не дурэць.
Горад жыве.
Не магу быць на ўзбоччы
Павінна і я ў руху жыць і гарэць!

* * *

Жанчынай сталай зараніца
У люстэрка шыбінаў глядзіцца
І бачыць твар свой вечаровы,
Праменьнем сонечным аропаны.

Прыгожасць, яркасць, кідкасць твару
Здаецца, ноч не прыйдзе старасці,
Здаецца, сонечныя сілы
Ніхто, нічым не перасіліць.

*Яд лідскіх
муроў*

Дачакаюся я любага

Замуж я не пайду
За нялюбага:
З ім вясна майго дзя
Стане восенню
І напоўніць слязоў
Мае вочанькі.

Замуж я не пайду
За нялюбага:
Я не ўбачу за ім
Сонца радасці.
Я за ім буду цьмень,
Быццам суцёмкі ...

Замуж я не пайду
За нялюбага:
Ён не сцешпіць душы
Мне і сэрцайка.
Для палёту не дасць
Ён мне крылачкі.

Замуж я не пайду
За нялюбага:
Сэрца мкнечца маё
Да каханага.
Што шукае мяне.
Як чоўн берага.
Дачакаюся я
Свайго любага!

Ад лідскіх
муроў

Ісці не проста...

(эпілога)

— Кажы, якія ёсць сцяжыны
Паміж гадоў і дзён тваіх?
Ці коле жывеньскае ржышча
Душу тваю ў жыцця гаі?
— Цікаўны ты. Няўжо адказу
Не бачыш сам? Перад табой
Я - кніжка. Кніжка мае сказы
Пра ўсё. Чытаць - быць быццам Бог.
І ты, чытаючы, уяміні.
Што я адольваю адну
Сцяжышку лёсу. Я прыята
Да той сцяжыны. Ёй іду.
... Ха-ха! Напэўна табе лёгка
Па снежцы - роўнядзі лянецц?
Зайздросчу ...
... Погляд незамглены
На рэчы можа кожны мець.
Вакол падзеяў, рэчаў лютасць
Халодзіць, б'е душу, сячэ,
Іржышчам коле, і габлюс
Душу яшчэ. Яшчэ! Яшчэ!
— Але ж сцяжынкай ты адною,
А не шматлікімі ідзеш?
Адно не шмат! Ад стомы ногі
Не забалаяць...
Калі сядзець...
А я іду. Не роўнядзь сцежка.
Якую доўжыць лёс. Ісці
На ёй не проста, як праз цемрадзь,
Як праз віры, праз мост хісткі.
І я іду ...
— Паспачувацьма
Табе, напэўна, трэба?
— Я
Іду, каб жыць, а не жахацца.
Хто ідзе - той запугіваў каця ...

Яд лідскіх
луры

* * *

Хоць не п'ю жытнёваккі
Чарку я крышталёную,
Я трымаю новае
Радасні ліхтарыкі.
Не цяжка быць самой сабой...
Не цяжка ўзімку быць вясной!

Я ўдзячна...

Нясецца конік маёй мары --
Ён апярэджвае дзень-час.
Ён скача, трушчыць, тонча хмары
Сумотныя ў маіх вачах.

Кіруе конікам надзея,
Бы вершнік смелы... Пельга жыць.
Калі душа не маладзее,
Калі наперад не бажыць...

Я ўдзячна, што нясецца конік,
Што смелы вершнік ёсць на ім...
Без стомы рухаецца Космас,
Я -- Космас паміж вёснаў, зім!

Яд людскіх
лицуў

Кацярэна Яскевіч

Грукочуць падковы на хвалях каменных.
Нібыта спяваюць аб сонцы, жыцці.
Нібыта сумуюць аб днях тых спяхмельных,
Што зніклі адзін за адным ў забыцці...
Небачныя коннікі, збруя і конь,
Не чутны ні голас, ні дугляны звон,
А коннік імчыцца, кудысьці ляціць,
Не можа ён знікнуць, не можа забыць
Кі песняў, што маці калісьці спявала,
Ні зямлю, якая жыццё даравала,
Ні мову сваю, што звінела крышай.
У якой не было вымаўлення "скарыцца".
Грукочуць падковы па хвалях каменных.
Нібыта сумуюць аб сонцы, жыцці,
Нібыта спяваюць аб днях тых спяхмельных,
Што зніклі адзін за адным ў забыцці...

ГОРАД МОЙ

Яд лідскіх
мураў

Словы Леаніда Вінніка

музыка Вячаслава Пыпцеца

$\text{♩} = 180$

Ла-скай со-ней-ка шчы-ра аб-лі-ты. Ну ку-ды толь-кі во-
кам ні кінь. Пры-ві-тан-не та-бе, го-рад
Лі-да, Доб-ры дзень вам, ма-е зем-ля-кі
Я та-бо-ю га-на-ру-ся,
Ты заў-се-ды са мной, Пры-га-жэй-шы па ўсёй Бе-ла-
ру-сі Лю-бы мой, го-рад мой.

Ласкай сонейка шчыра абліты.

Ну куды толькі вокам ні кінь...

Прывітанне табе, горад Ліда,

Добры дзень вам, мае землякі.

Я табою ганаруся,

Ты заўсёды са мной.

Прыгажэйшы па ўсёй Беларусі

Любы мой, горад мой.

Ты ў людзях сваіх, нібы ў зорках,

У старажытных легендах жывеш.

Б'юць маланкі высока - высока.

І тваіх не крапаюцца меж.

Нашы аўтары

*Ад лідскіх
лучоў* Данута Бічэль.

Нарадзілася ўвёсны Біскупшы пад Лідай у 1937 годзе. Скончыла Гарадзенскі педінстытут. Пастаўнічала. З 1982 года працуе ў Гарадзенскім гістарычна-археалагічным музеі, з 1995 года - дырэктар Музея Максіма Багдановіча ў Горадні. У 1999 звольнена. Старшыня Гарадзенскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Выдала зборнікі вершаў "Дзявочае сэрца" (1961), "Перапёлкі" (1968), "Дагані на каві" (1973), "Габрынька і Габрусь" (1985), "Гараднічанка" (1993), "Спапок" (1999), "Нядзелька" (1999) і інш. За зборнік вершаў "Дзе ходзяць басанож" (1983) атрымала дзяржаўную прэмію Беларусі. Жыве ў Горадні.

Сяргей Астраўцоў.

Вучыўся ў СШ №9 г. Ліды. Працуе карэспандэнтам газеты "Навіны" і радыё "Свабода". Жыве ў Горадні.

Мар'ян Баяровіч.

Нарадзіўся ў 1933 годзе на Ашмяншчыне. Скончыў Беларускаю акадэмію музыкі па класу баяна. Дваццаць гадоў працаваў дырэктарам Лідскага музучылішча. Пасля выхаду на пенсію працуе выкладчыкам. Збіральнік беларускіх народных песень. Аўтар зборніка "Беларускія народныя песні і танцы. Апрацоўка для баяна, акардыона і двухраднага храматычнага гармоніка". Падрыхтаваў да выдання зборнік "170 беларускіх народных песень Гродзеншчыны". Жыве ў Лідзе.

Янка Брында.

З Бярозаўкі. Вучыцца ў Гарадзенскай духоўнай семінарыі на ксяндза.

Уладзімір Васько.

Нарадзіўся ў вёсцы Лілічанка Шчучынскага раёна. Скончыў Гарадзенскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя Янкі Купалы. Працаваў дырэктарам сярэдняй школы на Дзятлаўшчыне, у рэдакцыі Дзятлаўскай раённай газеты "Перамога", намеснікам рэдактара "Лідскай газеты". Аўтар кніг паэзіі "Прасветленасць" і "На схілах берагоў". Друкаваўся ў калектыўных зборніках "Дзень паэзіі", "Краю мой Нёман", часопісах Беларусі.

Леанід Віннік.

Нарадзіўся ў 1956 годзе ў Лідзе. Працаваў электрыкам на будаўніцтве трасы Пшэвжартаўск - Сургут - Урэнгой, бондарам на возеры Байкал. Зараз стаяр у пансіянаце "Альгінка". Аўтар зборнікаў

“Под погаслымі звёздамі”, “Мелодыі печальнага дождзя”,
“Настальгія”. Жыве ў Лідзе.

*Ад лідскіх
муроў*

Яніна Догель.
Жыве ў вёсцы Радзівонішкі.

Юры Карэйва.
Нарадзіўся ў 1961 годзе ў Лідзе. Выпускнік Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Жыве ў Лідзе. Студэнт Сучаснага Гуманітарнага Універсітэта. Друкаваўся ў зборніках паэзіі “Шлях” і “Кола”, а таксама, ў перыядычным друку.

Святлана Кухарэвіч.
Нарадзілася ў Лідзе ў 1979 годзе. Студэнтка Менскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта. Друкавалася ў газетах і часопісах “Зорька”, “Раўніца”, “Молодёжный курьер”, “Лідская газета”, “Ліг арт” і інш. Церакладае з англійскай мовы на беларускую.

Вера Лянецкая.
Нарадзілася на Гарадзеншчыне. Скончыла Менскі педінстытут імя Горкага. Працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры. Жыве ў Лідзе. На пенсіі.

Дзінара Мазітава.
Нарадзілася ў 1984 годзе ў Лідзе. Студэнтка Музыкальнага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі. Стэндыянтка прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у 1996 і 1999 гадах. Напісала больш 70 п’ес для фартэпіяна, у тым ліку “Лясная сюіта”, “Нязнайка і яго сябры”. Напісала оперы “Кветкі над ліўнем”, “Чароўная флейта”, балеты “Дзюймовачка”, “Чароўная флейта”, “Торт у небе”, цыкл песень на свае вершы і вершы беларускіх і расійскіх аўтараў. Лаўрэат конкурсаў “Надся-92, 93, 94, 96, 98” у Горадні, музыкальнага конкурсу “Я кампазітар” у Санкт-Пецярбургу, Міжнароднага конкурсу кампазітараў у Маскве, Міжнароднага конкурсу піяністаў імя Клеафана Агінскага. Пераможца Беларускага тэлефестывалю “Усе мы родам з дзяцінства”, пераможца абласнога фестывалю “Новыя імёны” і г. д. Выдадзена яе кніжка “Балет по сказке Андерсона “Дюймовочка”. Вершы піша на беларускай мове.

Ганна Маркевіч.
Нарадзілася ў 1983 годзе ў Лідзе. Вучылася ў СШ №4 і Лідскай музыкальнай школе. Піша музыку. Лаўрэат і дыпламант конкурсаў юных кампазітараў. Дыпламант фестывалю “Сымон - музыка” ў Стоўбцах у 1996 годзе. Зараз студэнтка Лідскага музыкальнага вучылішча.

Яд лідскіх муроў

Алена Майсевич.

Воляга Марцішка.

Нарадзілася ў 1975 годзе ў Лідзе. Чатыры гады працавала ў СШ №17 педагогам - арганізатарам. Зараз працуе ў гарадскім камітэце БПСМ. Скончыла гістарычны факультэт Гарадзенскага ўніверсітэта. Пераможца гарадскога тура рэспубліканскага конкурсу "Дэбют".

Алесь Манулевіч.

Студэнт Лідскага педвучылішча.

Марына Масла.

Нарадзілася у вёсцы Гурыны на Лідчыне ў 1957 годзе. Скончыла матэматычны факультэт Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Жыве ў Лідзе. Працуе выхаванцелем у дзіцячым садку.

Пётр Макаравіч.

Нарадзіўся у 1938 годзе на Меншчыне. Скончыў Менскі педінстытут імя Горкага. 25 гадоў адпрацаваў у рэдакцыі "Лідскай газеты". Друкуецца з 1962 года. Аўтар зборніка "Злітак".

Міхась Мельнік.

Нарадзіўся на Магілёўшчыне. Скончыў філфак Гарадзенскага педінстытута імя Янкі Купалы. Працуе выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры ў Лідскім педвучылішчы. Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь. Аўтар зборніка вершаў "Скрыжаванне".

Алесь Нічыпар.

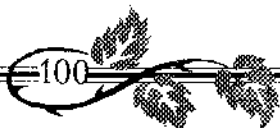
Юля Пясецкая. СШ №4.

Ганна Рэлікоўская.

Нарадзілася ў 1964 годзе ў вёсцы Кянці Лідскага раёна. Скончыла Ваўкавыскае педвучылішча і гістарычны факультэт БДУ. Працавала настаўніцай пачатковых класаў, з 1993 года - настаўніца гісторыі. Жыве ў Лідзе.

Лілея Сазанавец.

Нарадзілася 10 чэрвеня 1963 года ў вёсцы Лукашына Івейскага раёна. Васямігодку закончыла у Лукашына, потым вучылася ў Лідкім індустрыяльным тэхнікуме, закончыла з чырвоным дыпламам, працавала на "Оптыцы". Зараз працуе на ААТ "Лакафарба".

Студэнтка Віленскага педагагічнага ўніверсітэта.

Алесь Стадуб.

Родам з Меншчыны. Дзевяць гадоў кіраваў мастацкімі харавымі калектывамі. Доўгі час прапаваў у сродках масавай інфармацыі. Зараз — у сістэме адукацыі. Жыве ў г. Лідзе. Даўно выступае ў абласным і рэспубліканскім друку

*Ад лідскіх
муроў*

Станіслаў Суднік.

Нарадзіўся ў 1954 годзе ў вёсцы Сейлавічы Нясвіжскага раёна Менскай вобласці. Скончыў Менскае вышэйшае зенітнае ракетнае вучылішча СНА краіны і Цвярскую камандную акадэмію імя Жукава. Надпалкоўнік запasu. Жыве ў Лідзе. Працуе ў перыядычным друку. Рэдактар газеты "Наша слова". Друкаваўся ў "Нозымі", "Малалосці" ды іншых выданнях.

Ганна Худзякова. СШ №4.

Святлана Цінук.

Нарадзілася ў 1938 годзе ў Гомелі. Скончыла Гарадзенскі фізкультурны тэхнікум і Гарадзенскі педінстытут імя Янкі Купалы. Жыве і працуе ў Лідзе. Друкуецца з 1979 года.

Кацярына Ясквіч. Гімназія №1.

Вячаслаў Пыпець.

Нарадзіўся ў 1959 годзе ў Лідзе. Скончыў Лідскае музвучылішча. Працаваў аранжыроўшчыкам аркестра "Панарама", кіраваў калектывам "Lidzianic". Зараз мастацкі кіраўнік народнага тэатра песні "Ліда-мюзікл".

Яд лідскіх
лугоў

ЗМЕСТ

- Данута Бічэль** _____ **5**
Цеплыня. Мой сябра месяцчык двурогі... Вацька ў
шыхты за Шильсудскім паслеў... Пастушок.
Францішак Скарына ў Лідзе. Палі Крыж. Ангёлы Гародні.
Сяброўства. У Лідскім Замку. Калі паміж мной і Духам
Святым... Восень. Іду сабе да Касцёла. Дрэвы. Я думала. Сон.
Мама і тата.
- Сяргей Астраўцоў** _____ **13**
Лекцыя аб каталонскай літаратуры. *Анавяданне*
- Мар'ян Баяровіч** _____ **18**
Жанчыне. А куды мы ідзём... Тост за жанчын.
- Янка Брыльда** _____ **21**
Мая Радзіма! Беларусь мая клапатлівая. Хвала Хрысту.
- Уладзімір Васько** _____ **23**
Кавалер. *Анавяданне*.
- Леанід Вішнік** _____ **28**
Што адпущана доляй... Не дацягнешся да зоркі ў расе...
- Яніна Догель** _____ **30**
Люблю цябе, мой край. Жыве Беларусь. Дождж.
- Юры Карэйва** _____ **32**
Мне мова - Божым Словам. Не ўскрай дарогі не з каменя...
... Ці скажа з вас хто... Будзе дзень можа самы мой лепшы...
- Святлана Кухарэвіч** _____ **36**
Мне нічога не трэба, нічога... Гораду. Згуба. Дажджышкі.
- Вера Ляццкая** _____ **39**
Верасы. Турботы зямлі. Браты. На адначынак у "Нарач".
- Дзінара Мазітава** _____ **43**
Трыялеты.

Яд лідскіх
ліуроў

Ганна Маркевіч _____ 47

А мне так хочацца пятаць... Мой прынёманскі край.

Алена Майсевич _____ 49

Кай гады налічвае няўмольна... Каханьня хвілі зніклі ў
небшыці... Чалавек бяскрылае стварэнне... Заварожвае твай
пагляд...

Вольга Марцішка _____ 51

Чароўны сон.

Алесь Мацулевіч _____ 54

Наперад, толькі наперад. *Навэла.*

Марына Масла _____ 61

Ефрасіні ў Полацк. Я. Купалу- да 116 угодкаў. Адаму
Мішкевічу. Бывай дваццатае стагоддзе. Мова. Даруй. Святое
маўчанне. Мы жывём на адной зямлі...

Пятро Макарэвіч _____ 66

Хай без мяне... "Пара завесці дрот у лыч начальству!" Горад
мой любімы.

Міхась Мельнік _____ 68

Сустрэча з лесам. Рэквіем. На ўлонні прыроды. Ля Нёмана.
Пераўвасабленне. Лодка жыцця. Каханне. Сяргею Ясеніну.
Паэту Леаніду Вінніку.

Алесь Нічшар _____ 72

Запознены прыезд. *Анавяданне.*

Юля Пясецкая _____ 74

Мая Беларусь. Янка Купала.

Ганна Рэлікоўская _____ 75

1863 год (альбо "Кастусю Каліноўскаму"). Маці. Ты верыш
мне?..

Лілея Сазанавец _____ 77

Марына. *Навэла.*

Яд *лідскіх*
ліуроў

Алесь Стадуб _____ 81
Услед Экспромт. Я не адзін. Як здані.

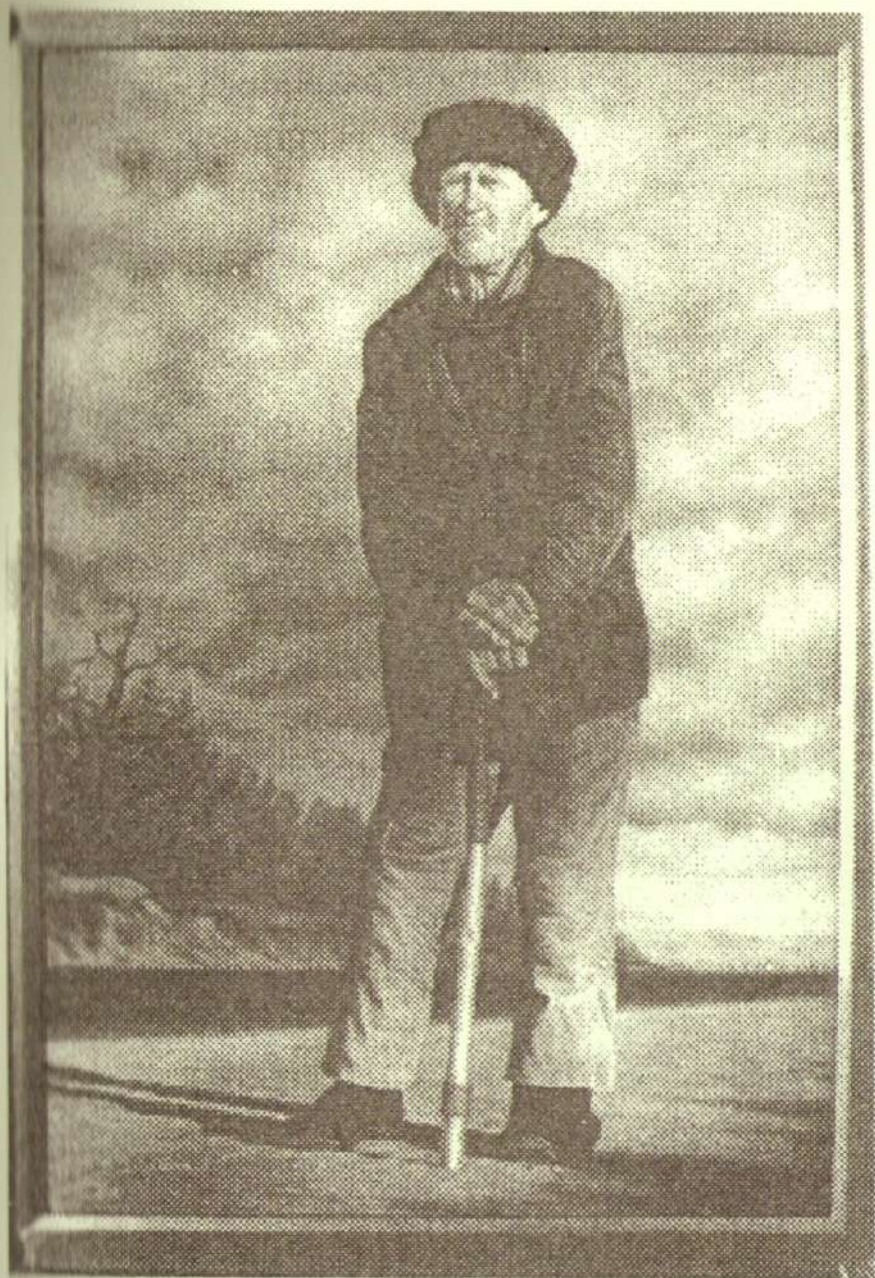
Станіслаў Суднік _____ 83
Нап Грунвальд (вянок санстаў).

Ганна Худзюкова _____ 92
Стань да неба ты тварам...

Святлана Цішук _____ 93
У руху. Жанчынай стала зараніца... Дачакаюся я любага.
Існі не проста... Хоць не п'ю жыгнёвачкі... Я ўдзячна...

Кацярына Яскевіч _____ 96
Грукочуць надковы па хвалях каменных...

Вячаслаў Пынець, Леанід Вішнік _____ 97
Горад мой. *Песня*.

Уладзімір Мельнікаў.
На ўзбочыне. Алей.

Ботаник В. Янцэвіч "Свежа Вечер"

